

ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ КУЛЬТУРИ

Факультет культурології

Кафедра менеджменту культури та соціальних технологій

К В А Л І Ф І К А Ц І Й Н А Р О Б О Т А

на здобуття першого (бакалаврського) ступеня вищої освіти

Освітньо-професійна програма «Менеджмент культури та соціальний маркетинг»

на тему : Організація соціокультурної реабілітації у закладах культури

Виконала: студентка

спеціальність 028

«Менеджмент соціокультурної діяльності» Поліна МЕДЯНИК

Керівник: Канд. культурології,

ст. викладач кафедри менеджменту культури та

соціальних технологій

Вадим МІРОШНИЧЕНКО

Кваліфікаційна робота допущена до захисту

рішенням кафедри менеджменту культури та соціальних технологій

Протокол № _____ від « _____ » _____ 2021 р.

Завідувач кафедри _____ доц. Альберт ЦЕРКОВНИЙ

Харків 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	
51.1. Ключові поняття дослідження	51.2.
Організаційні умови соціокультурної реабілітації людей з інвалідністю	
111.3. Функції та особисті якості менеджера соціокультурної діяльності в реабілітаційному процесі людей з інвалідністю	15
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1.....	22
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ РЕАБІЛІТАЦІЇ У ЗАКЛАДАХ КУЛЬТУРИ	
242.1. Соціокультурні технології реабілітації людей з інвалідністю в Україні	242.2. Форми соціокультурної реабілітації осіб з інвалідністю закладами культури
302.3. Алгоритм організації та проведення заходів соціокультурної реабілітації осіб з інвалідністю	33
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2.....	39
РОЗДІЛ 3. ОРГАНІЗАЦІЯ УМОВ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ	
403.1. Концепція проєкту щодо організації умов соціокультурної реабілітації людей з інвалідністю	403.2. Контур реалізації проєкту з організації умов соціокультурної реабілітації людей з інвалідністю
48ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ	
3.....	60
ВИСНОВКИ.....	62
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	66
ДОДАТКИ 72 ВСТУП	

Обґрунтування вибору теми та її актуальність. Питання соціальної реабілітації людей з інвалідністю набуває практичну актуальність в умовах економічної та політичної нестабільності в країні. Гострота цієї проблеми обумовлена з одного боку збільшенням кількості людей з інвалідністю в країні, а з іншого недостатньо ефективним функціонуванням системи соціальної допомоги. Розвиток соціокультурної діяльності є не тільки необхідною умовою покращення якості життя суспільства, а ще показником розвитку його художньої, історичної, духовно-моральної, екологічної та політичної культури, що підтверджує актуальність дослідження.

Ступінь вивчення проблеми. Усвідомлення значного реабілітаційного потенціалу культури призвело до виникнення цілого напрямку в сучасній реабілітаційній роботі з інвалідами, яке отримало назву соціокультурної реабілітації і досліджувалося в працях таких вчених як Т. Є. Єжова [12], Б. Р. Манделя [24], А. Д. Жаркова, Т. В. Семигіної, Н. Є. Гусака, С. О. Трухана [40], О. П. Бутенко, К. П. Коробко [5] та ін. Аналіз наукових праць підтверджує актуальність обраної теми дослідження та вказує на важливість подальшого вивчення питання соціокультурної реабілітації людей з інвалідністю та, що є особливо важливим, розробки практичних заходів із розвитку соціокультурної реабілітації людей з інвалідністю та дітей з інвалідністю на засадах проєктного управління закладами культури.

Об'єктом дослідження є соціокультурна реабілітація.

Предметом дослідження є визначення ролі закладів культури в забезпеченні соціокультурної реабілітації.

Метою випускної кваліфікаційної роботи є аналіз стану соціокультурної реабілітації в Україні та розробка концепції щодо створення умов для запуску інклюзивної програми творчого розвитку у закладах культури.

Досягнення сформульованої мети обумовлює необхідність вирішення таких взаємозалежних завдань:

- дослідити базові принципи та напрями соціокультурної діяльності та визначити організаційні умови соціокультурної реабілітації людей з інвалідністю;
- конкретизувати функції менеджера соціокультурної діяльності в реабілітаційному процесі людей з інвалідністю;
- встановити особливості організації процесу соціокультурної реабілітації у закладах культури;
- розробити концепцію впровадження заходів із розвитку соціокультурної реабілітації людей з інвалідністю на засадах проектного управління закладами культури.

Практична значимість випускної кваліфікаційної роботи полягає у впровадженні умов для соціокультурної реабілітації людей з інвалідністю на засаді проектного управління.

Методи дослідження. Теоретичною і методологічною основою випускної кваліфікаційної роботи є методи: теоретичного узагальнення, аналізу та синтезу (для встановлення базових принципів та напрямів соціокультурної діяльності, та організаційних умов соціокультурної реабілітації людей з інвалідністю); економічного аналізу дедукції та індукції (для здійснення оцінки соціокультурних технологій реабілітації людей та дітей з інвалідністю в Україні); методи ситуаційного аналізу (метод Кіплінга «5W1H», CATWOE–аналіз, PEST-аналіз проекту, SWOT-аналіз).

Робота складається зі вступу, 3 розділів, висновків; містить 71 сторінку тексту (без додатків), 13 рисунків, 16 таблиць та 9 додатків. Список джерел включає 43 найменування літератури, 15 електронних публікацій.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Ключові поняття дослідження

В умовах ринкової економіки, зростаючої конкуренції та постійних змін потреб споживачів для успішного запровадження своєї діяльності, установи соціокультурної сфери повинні постійно удосконалюватися та розвиватися, а також підвищувати рівень якості своїх послуг. Розвиток соціокультурної діяльності є не тільки необхідною умовою покращення якості життя суспільства, а ще показником розвитку його художньої, історичної, духовно-моральної, екологічної та політичної культури.

Становлення та розвиток соціокультурної діяльності (надалі СКД) має свою історію і була сформована з кількох соціально-гуманітарних наук, тому зміст її функцій визначається декількома науковими підходами та дисциплінами. Існує чимала кількість наукових напрацювань, присвячених формуванню наукового підґрунтя СКД, серед яких відомі праці Г. В. Лещук [23], Т. Спіріної [46], Н. М. Головач [6], О. Бойко [4], Н. В. Кочубея [20] та інших. Г. В. Лещук розкриває СКД як чинник впливу у процесі соціалізації особистості та виокремлює його напрями, роблячи акцент на виховній діяльності та значенні соціокультурної діяльності у формуванні та розвитку особистості. На жаль, автор, розглядаючи педагогічну та виховну функцію соціокультурної діяльності, визначає її тільки в контексті використання для дітей та молоді, що на мою думку, суперечить наступній функції соціокультурної діяльності, а саме – реабілітаційній, а також обмежує можливості та права людей похилого віку. Т. Спіріна наголошує на значенні темпів соціально-політичних і соціально-економічних змін у суспільстві, які випереджають темпи зміни поколінь. Сучасна молодь змушена значно частіше за батьків змінювати свої ціннісні орієнтації та окреслювати нові перспективи життєдіяльності. Такі зміни, за думкою автора, є також важливими для реалізації функцій СКД, тому що, саме соціокультурна

діяльність не тільки повинна відстежувати зміни, а й передувати їм. У дослідженні Н. М. Головач зазначається, що на сучасному етапі проблема формування ціннісних орієнтацій молоді є з одного боку відбиттям проблем процесу її соціалізації, а з іншого – засвоєнням попереднього досвіду, знань, норм, цінностей та традицій, які накопичуються і передаються від покоління до покоління. Досліджуючи напрацювання вчених з визначення напрямів розвитку та організації соціокультурної діяльності, можна визначити популярність СКД для розвитку й соціалізації молоді та дітей. На жаль, на даному етапі, недостатньо уваги приділено значенню СКД у житті людей похилого віку та людей з інвалідністю.

Для встановлення ключових понять дослідження, пропонується проаналізувати поняття соціокультурна діяльність за поглядами різних авторів. Результати аналізу зведені до табл.1.1.

Таблиця 1.1

Поняття соціокультурна діяльність за поглядами різних авторів

Автори	Визначення поняття соціокультурна діяльність
Г.В. Лещук [23]	Соціокультурна діяльність являє собою якісно новий рівень використання людиною своїх здібностей і можливостей, що виявляються у створенні культурних цінностей і спрямовуються на особистісний розвиток індивіда через засвоєння ним певної системи знань, норм, зразків і цінностей.
В. В. Туєв [48]	«Соціально-культурна діяльність» розуміється як «специфічна людська діяльність з формування особистості і суспільства, в більш вузькому значенні, як певна сфера соціальної діяльності, орієнтована на адаптацію (залучення) людини до культури»
Н. Кочубей [20]	Соціокультурна діяльність – це певна система дій, що відображає функції та цілі державної політики в галузі культури та дозвілля, визначає шляхи, методи та засоби їх реалізації, являє собою керований суспільством і його соціальними інститутами процес залучення людини до культури й активного включення самої людини в цей процес
М. Ярошенко [53]	«Соціально-культурна діяльність має розглядатись як сукупність педагогічних технологій, які забезпечують перетворення культурних цінностей в регулятор соціальної взаємодії, а також технологічно визначають соціалізаційні виховні процеси»

Продовження таблиці 1.1.

Соціокультурна діяльність [42]	Соціально-культурна діяльність – це діяльність, яка спрямована на збереження, розвиток, створення, тиражування культурних цінностей і культурних об'єктів
В.М. Наумчик, М.О. Паздников, В.О. Ступакевич [28]	Соціально-культурна діяльність – це входження людини в культуру свого народу, осягнення її та привласнення

Отже, можна зазначити, що соціокультурна діяльність орієнтована на особистість та відкриття в людині творчого й духовного потенціалу, тому можна розглядати її як виховну і творчо-орієнтовану діяльність.

Перед тим як конкретизувати базові принципи соціокультурної діяльності необхідно зазначити, що всі вони передбачають виконання певних умов, до яких відносяться такі:

1. відповідність визначеним цілям СКД;
2. чіткість та конкретність СКД, тобто кожний заклад культури здійснює свою діяльність у суспільстві відповідними формами, засобами та методами;
3. оперативність діяльності соціокультурних закладів (актуальність, динамічне реагування на суспільні процеси, стимулювання соціальної активності особистості);
4. безперервність процесу СКД (послідовність і систематичність, прогнозування й програмування спрямованого впливу).

Під принципами СКД розуміються вимоги, яких повинні дотримуватись фахівці. Принципи СКД є найбільш загальними положеннями, які відбивають «стійкі зв'язки та відносини, які відбуваються у процесі створення, освоєння, збереження та поширення цінностей культури, і які визначають її спрямованість, характер, зміст і форми» [35].

У ході вивчення наукових доробок зазначених авторів можливо дослідити принципи, функції та напрями соціокультурної діяльності, які зведені до рис. 1.1.

Базові принципи соціокультурної діяльності

принцип культуровідповідності;
принцип гуманізму;
принцип природо відповідності ;
принцип пріоритету загальнолюдських інтересів у процесі освіти;
принцип всеохоплюючої культури творчості, самоорганізації,
принцип гуманізації змісту соціокультурної діяльності та її вираження;
принцип діалектичної єдності та наступності;
культурно-історичного, соціально-педагогічного та національного;
принцип суспільно-державного спів управління соціокультурною
соціокультурній сфері.

1. Моральний розвиток особистості
2. Формування правової культури
3. Формування політичної культури
4. Природничий напрямок
5. Гуманітарно-науковий напрямок
6. Художній розвиток суспільства
7. Естетичний розвиток суспільства
8. Екологічний і валеологічний розвиток
9. Соціально-культурний розвиток

Соціокультурний розвиток суспільства
пізнавальному розвитку суспільства
розкриттю цінностей суспільства
розвитку творчості суспільства
формування суспільства
здійсненню суспільства
соціальному розвитку суспільства

Рис.1.1. Визначення сфери впливу базових принципів та напрямів соціокультурної діяльності [Складено за джерелами 23,32,20].

Спираючись на перелік базових принципів та визначені напрями впливу, я вважаю за доцільне наголосити на важливості розширення сфери сприяння соціокультурної діяльності у формуванні стратегії поведінки суспільства, спрямованої на збереження здоров'я, формування цінностей здорового способу життя та соціокультурної реабілітації людей з інвалідністю. Тому пропонується додатково розглянути функції, які відносяться до СКД. За визначенням О. Б. Петінової та В. В. Опанасюка,

функціями, які притаманні більшості соціокультурних інститутів виступають [35]:

- розвиваюча, яка призначена для розвитку, самовиховання і самоствердження особистості, відображається у всіх інших соціально-культурних функціях, тому спрямовує та об'єднує їх;
- нормативна, яка спрямована на формування загально гуманістичних і моральних якостей особистості, регулює взаємодію людей під час предметно-практичної діяльності, визначає культуру мови, санітарно-гігієнічну культуру, здатність до самоконтролю та саморегуляції поведінки;
- рекреативно-ігрова, метою якої є формування ігрової та святково-обрядової культури, забезпечення дозвілля і психологічної розрядки;
- інформаційно-просвітницька, завданням якої є формування інтелектуальних якостей, придбання певної системи знань, отримання потрібної інформації, оновлення знань та стимулювання самоосвіти;
- культуро творча, перетворювальна, яка забезпечує участь особистості в процесі створення цінностей культури, використання форми художньої, технічної та соціальної творчості;
- комунікативна, яка спрямована на налагодження взаємодії між різними національними культурами або налагодження міжособистісного спілкування.

Соціально-культурні заклади виконують завдання регулярного сприяння відновленню фізичних та інтелектуальних сил людини, допомагають гармонізувати психіку через організацію різних видів рекреаційної та розважальної діяльності, серед яких присутні: ігри, вільне міжособистісне спілкування, сприйняття розважальних видовищ і аматорське художнє виконавство. В основі інформаційно-просвітницької функції знаходиться процес накопичення, зберігання і поширення інформації, культурно-освітньої діяльності, формування інтелектуальних якостей, сприяння накопиченню певної системи знань та оновленню знань, стимулювання самоосвіти.

Особливостями реалізації діяльності установ соціокультурних інститутів є наступні [25]:

- діяльність заснована на добровільності, ініціативі та самодіяльності;
- задоволення інтересів дозвілля різних соціальних груп;
- використання різноманітних методів, форм і засобів та придбання нових знань і компетенцій;
- поглиблення знань та інформації, отриманої в освітніх організаціях, або з інших джерел.

Отже, можна дійти висновку, що функції соціокультурних установ можна розподілити на три категорії:

Перша категорія. Збереження, трансляція, передача культурного досвіду, створення нових зразків культурних цінностей.

Друга категорія. Соціалізація членів суспільства через розвиток творчих здібностей, формування вміння взаємодіяти з культурними цінностями.

Третя категорія. Створення умов для розвитку, самореалізації, розваги та емоційної розрядки особистості.

У роботі досліджено поняття соціокультурної діяльності, встановлені умови та визначено поняття принципів СКД, як стійких зв'язків та відносин, які відбуваються у процесі створення, освоєння, збереження та поширення цінностей культури, і які визначають її спрямованість, характер, зміст і форми. До ключових понять віднесені базові принципи та напрями соціокультурної діяльності.

Розглянуті в дослідженні базові принципи, напрями та функції СКД, а також функції та завдання соціокультурних установ дають змогу стверджувати, що існує можливість ефективного використання інструментів СКД для соціокультурної реабілітації людей з інвалідністю задля надання їм можливості нормального функціонування у суспільстві. Пропонується віднести вказане завдання до напрямку «Екологічний і валеологічний розвиток суспільства й особистості».

Тому в наступному пункті дипломної роботи пропонується дослідити організаційні умови соціальної реабілітації людей з інвалідністю та зарубіжний досвід соціокультурної діяльності.

1.2. Організаційні умови соціокультурної реабілітації людей з інвалідністю

Питання соціальної реабілітації людей з інвалідністю набуває практичну актуальність в умовах економічної та політичної нестабільності в країні. Гострота цієї проблеми обумовлена з одного боку збільшенням кількості людей з інвалідністю в країні, а з іншого недостатньо ефективним функціонуванням системи соціальної допомоги. За інформацією Міністерства соціальної політики України кількість таких осіб постійно зростає [45] (рис.1.2).

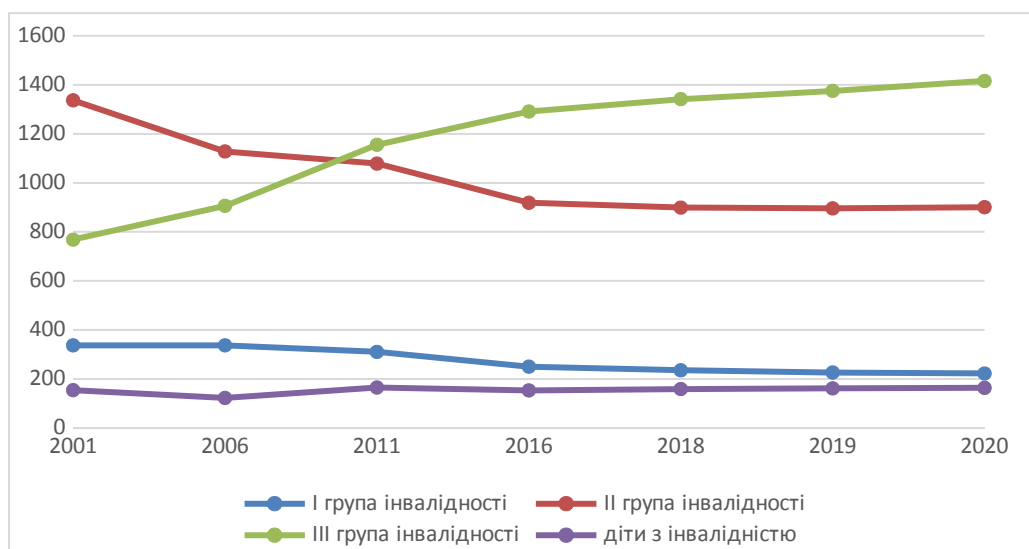

Рис. 1.2. Динаміка росту кількості осіб з інвалідністю в Україні, 2001-2020рр. [Складено автором за джерелами 33,44]

Видатки держави за функцією інвалідність у 2018 р. становили 8 955 388,0 грн., а в 2019 р. становили 9 849 722,1 грн., що лише на 9 % перевищує попередній рік [10]. Кожен рік, коштом державного та місцевих бюджетів надається фінансова підтримка громадським об'єднанням осіб з інвалідністю. Згідно з бюджетною програмою «Фінансова підтримка

громадських об'єднань осіб з інвалідністю», Закону України «Про Держаний бюджет України на 2020 рік», у 2020 році фінансова підтримка надається громадським об'єднанням осіб з інвалідністю коштами державного бюджету у сумі 66426 тис. гривень [33].

Соціальна допомога призначається людям з інвалідністю на весь час інвалідності, що встановлено МСЕК. Допомога людям та дітям з інвалідністю надається державними органами, медичними службами та різними суспільними організаціями, але через проблеми зі здоров'ям, такі особи потребують заходів які дали б можливість повноцінно існувати в соціумі. Для цього необхідне створення умов всебічного розвитку і соціалізації особистості, організація заходів з виховання культури збереження здоров'я, сприяння розвитку виховного освітнього чи професійно-освітнього компонента. Саме ці завдання виконують заклади культури, що здійснюють соціокультурну діяльність.

Попри гарантії особам з інвалідністю, які надаються державою відповідно до курсу європейських цінностей, прийнятих декларацій та постанов, наразі існують бар'єри, які не дозволяють почувати себе повноцінно в соціумі, тому це питання є актуальним та розглянуте в роботах багатьох науковців.

Питанню організації реабілітаційних умов у соціумі людей та дітей з інвалідністю присвячені роботи таких дослідників як Т. В. Гудіна [9], Л. М. Якушенка [52], Н. В. Заварова [16], І. Г. Саранчі [38], О. В. Бісмак [3], та інших авторів. Т. Гудіна пропонує два шляхи покращення соціокультурного життя осіб з інвалідністю, першим є розвиток творчих здібностей з метою залучення таких людей до соціально-практичного життя, а наступним шляхом є допомога у розвитку здібностей, які б могли компенсувати втрачені. Зрозуміло, що запропоновані автором шляхи покращення життя осіб з інвалідністю ґрунтуються на принципах соціокультурної діяльності. Н. В. Заварова на прикладі дослідження проблем реабілітації дітей, відзначила комплексність завдань соціальної діяльності,

серед яких виокремлюється проблема соціалізації як важливе і складне завдання СКД. У роботі Л. М. Якущенка чітко встановлені проблеми людей з інвалідністю. Серед них зазначені такі: проблема доступності транспортної, вуличної та соціальної інфраструктури; проблеми в царині розбудови та розвитку інклюзивного освітнього середовища; труднощі щодо реалізації свого права на працю; проблеми недостатнього фінансування заходів, спрямованих на реалізацію прав людей з інвалідністю [52]. У дослідженні пропонується зробити акцент на важливості залучення інвалідів до частини культурної спільноти. На думку автора, за допомогою соціалізації можна дещо мінімізувати труднощі, які викладені у дослідженні Л.М. Якущенка завдяки навичкам які отримуються при реабілітації.

Соціокультурна реабілітація є важливим елементом реабілітаційної діяльності, оскільки задовольняє недостатню потребу осіб з інвалідністю в інформації та отриманні соціальних та культурних послуг. Саме СКД виступає найважливішим фактором, який долучає людей до спілкування, сприяє узгодженню дій та підвищує їх самооцінку.

Вважаю, що одною з найважливіших умов для соціокультурної реабілітації людей з інвалідністю є надання їм можливості налагодження контакту людина - культурні цінності. Шляхами покращення умов життя інвалідів є такі [54]:

- розвиток творчих здібностей з метою включення осіб з інвалідністю до повсякденної соціокультурної практики;
- допомога людям з інвалідністю до соціокультурної адаптації на різних стадіях життєвого циклу у такий спосіб, який би дав змогу розвинути певні якості, що компенсували б чинні дефекти та дали б змогу зайняти вигідне місце в соціумі;
- зняття бар'єрів, які заважають повноцінній участі у процесах соціокультурної комунікації.

Знання причин та бар'єрів соціальної нерівності та шляхів їх усунення є важливою умовою соціокультурної діяльності у роботі з людьми з інвалідністю.

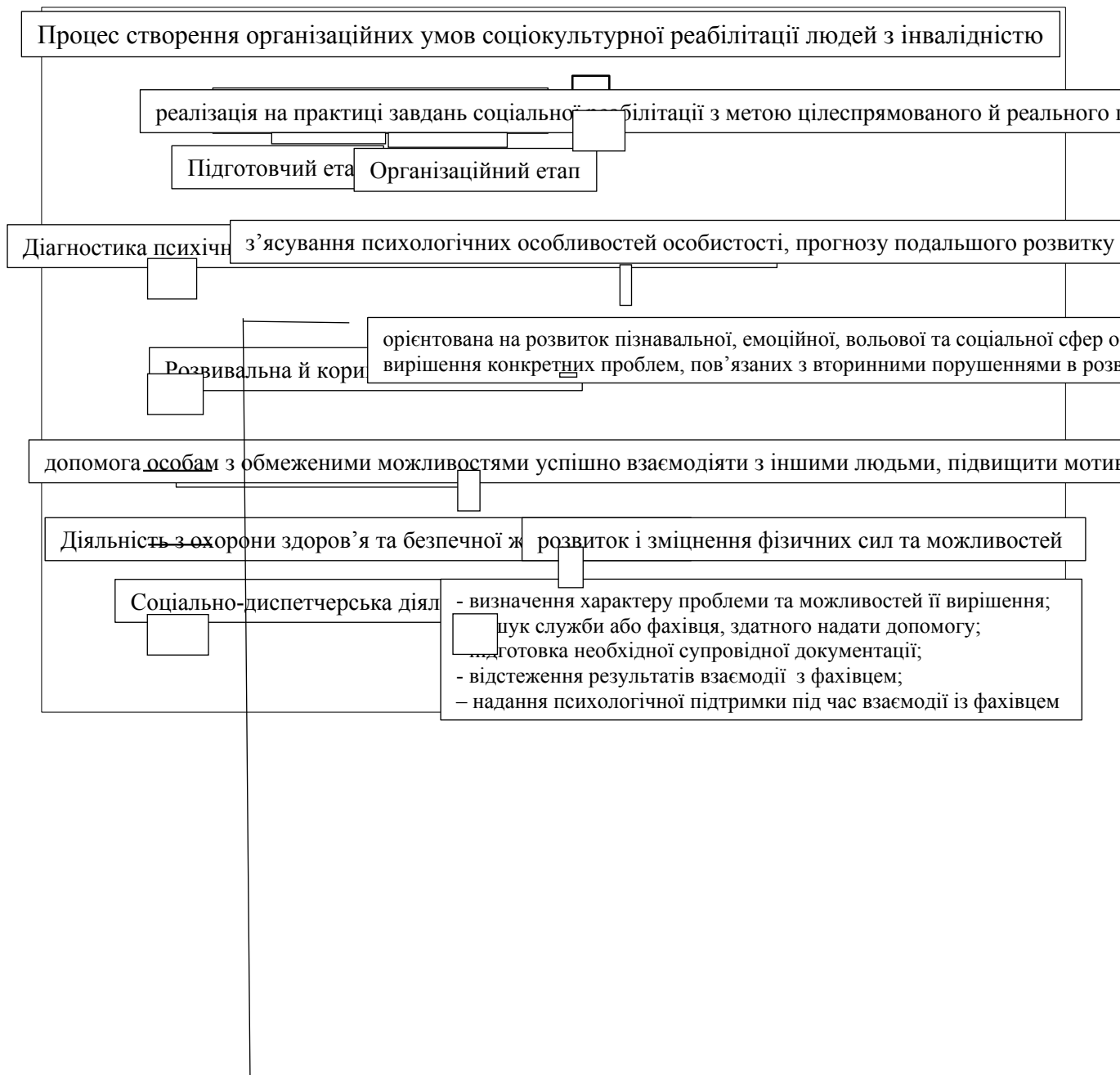

Рис. 1.4. Процес створення організаційних умов соціокультурної реабілітації людей з інвалідністю [Складено автором за джерелами 15, 16]

Соціокультурна робота з цією категорією людей ґрунтується на принципах системності та на процесному підході. Підсумовуючи наукові

доробки вчених, пропонується розглядати створення організаційних умов соціокультурної реабілітації людей з інвалідністю як процес, який охоплює багатопланові напрями реабілітаційного процесу та складається з етапів, які подані на рис.1.4.

У результаті проведеного дослідження запропоновано розглядати організацію умов соціокультурної реабілітації як процес. Для цього визначені та обґрунтовані сучасні підходи впровадження соціальної реабілітації осіб з обмеженими можливостями. Розкрито значення і зміст даного процесу в сучасних умовах, який необхідно розглядати і як процес, і як кінцевий результат. Визначено загальні напрями впровадження соціальної реабілітації для осіб з інвалідністю, якими є організаторська діяльність, діагностика психічного та особистісного розвитку, розвивальна й корегувальна діяльність, освіта й консультування осіб з інвалідністю, діяльність з охорони здоров'я та соціально-диспетчерська діяльність. Обґрунтовано принципи побудови соціально-реабілітаційної діяльності для осіб з обмеженими можливостями. Надалі в дослідженні пропонується розглянути детальніше функції менеджера соціокультурної реабілітації як головного учасника процесу створення організаційних умов соціокультурної реабілітації людей з інвалідністю.

1.3. Функції та особисті якості менеджера соціокультурної діяльності в реабілітаційному процесі людей з інвалідністю

Динамічне зовнішнє середовище та зміна цінностей у суспільстві вимагає від керівників постійного перегляду вимог у практичній та теоретичній підготовці спеціалістів СКД. Це, зокрема, належить до вміння реалізовувати управлінські функції, враховуючи потенційні можливості підлеглих працівників, здійснювати самоуправління, породжене суспільною потребою, а також, повніше використовувати, як потенціал працівників, так і власний творчий потенціал. Тому, нині актуальною стає саме проблема підготовки висококваліфікованих спеціалістів з навичками ефективного

керівництва і самоуправління у сфері СКД. Наука про управління є сучасною економічною наукою, яка покликана забезпечувати розвиток ефективного системного мислення керівника з метою оптимального, раціонального використання власного робочого часу і часу підлеглих працівників для покращення як власної роботи, так і роботи всього колективу. Але функції менеджера СКД відрізняються від обов'язків менеджера-управлінця тим, що додаються функції соціального робітника. Саме це питання пропонується до розгляду.

Менеджери є основою будь-якої управлінської системи. Оцінка їх роботи дедалі частіше розмежовується на виконану роботу та на результативність, яка характеризується досягненням цілей індивідів і всієї організації як суб'єктів управління, тому результат діяльності менеджерів в організації вважається позитивним, коли вона розвивається і процвітає [21]. Вагоме місце в діяльності менеджера СКД належить самоосвіті та самонавчанню, умінню організувати соціокультурну діяльність, просуванню культурних та моральних цінностей. Підвищуючи власну професійну управлінську підготовку менеджера СКД, виокремлюються інтелектуальні якості, до яких входять:

- логічне мислення, або вміння систематизувати причини та події у логічній послідовності;
- концептуальне мислення, що є вмінням аналізувати та узагальнювати інформацію;
- використання концепції при здійсненні аналізу, тобто вміння аргументувати ситуацію, базуючись на певні теорії та моделі.

Основним постулатом моделі професійного навчання менеджера СКД є постійний перегляд підходів до отримання знань і розуміння того, що абсолютно всі люди (особливо особи з інвалідністю) навчаються краще, якщо вони активно залучаються в процес роботи чи навчання.

Також, необхідно наголосити, що наразі в управлінській діяльності широковживаним поняттям є «ризик». Існують різні види ризикової

діяльності, такі як екологічний ризик, економічний та політичний ризики тощо. Поняття ризику є дуже важливим у розвитку теоретичних уявлень та практик сучасного менеджменту соціокультурної діяльності, необхідно вміти передбачати ризики та вести їх облік. Опанування теоретичних уявлень закономірностей діяльності сучасного людства та механізмів виникнення ризиків соціального та індивідуального характеру повинен виконувати менеджер СКД.

Підсумовуючи вищезазначене, та спираючись на оцінку Американської асоціації методів управління, менеджери СКД повинні мати такі риси (рис.1.5).

відчувати перспективу, знати, що потрібно сьогодні, а що завтра реалізувати педагогічні завдання і з вільно володіти знаннями в таких наук	~~бути сьогодні, а що завтра~~ бути доброзичливим, доб вміння побудувати віднос	найвищий професіоналізм із високим ку поєднання в собі рис адміністратора і лі
щиро сприяти загальному успіху людей з якими працює, взяти на озброєння такі риси: акуратність, точність, діловитість, ск		

Рис. 1.5. Риси менеджера СКД за оцінкою Американської асоціації методів управління

Окремо в характеристиках та рисах менеджера СКД необхідно виокремити значущість відмінностей якостей менеджера соціокультурної

діяльності реабілітаційного процесу осіб з інвалідністю. Саме такі фахівці є не тільки об'єктами освіти, основними замовниками естетизації довкілля, а ще й педагогами з соціалізації інвалідів. Зважаючи на це професійна підготовка такого фахівця не може не відповідати стандартним вимогам, як до менеджера управління. Звідси й впливає специфічність підготовки менеджера соціально-культурної діяльності в роботі з особами з інвалідністю, виражена в гармонії та єдності технологічного підходу й формування високого духовного і інтелектуального потенціалу всіх суб'єктів реабілітаційного процесу.

Незалежно від установи, де працюють менеджери СКД, вони повинні відповідати трьом основним навичкам:

- технічним навичкам;
- комунікативним навичкам, або навичкам спілкування;
- аналітичним навичкам.

Перший вид навичок необхідний у процесі якісного розуміння інших людей і налагодження взаємодії з ними. Для менеджерів СКД ці навички важливі для забезпечення більш ефективного досягнення конкретних цілей соціалізації та реабілітації. До комунікативних навичок, які повинні мати всі менеджери, відносяться навички спілкування та обміну інформацією, що є, безсумнівно, важливим у налагодженні зв'язку між особами з інвалідністю та соціумом, а також джерелом різної інформації. Кваліфікований менеджер СКД завжди повинен точно сприймати реакцію людей і, що є особливо важливим, ефективно використовувати зворотний зв'язок для оцінки інформації [51].

Менеджер-фахівець СКД повинен уміти обирати найбільш ефективні комунікаційні канали та засоби передачі інформації. Мати знання про різні види комунікаційних каналів, передбачати комунікаційні бар'єри та оминати їх.

Аналітичні навички. Менеджери СКД повинні вміти мислити цілісно, помічати проблеми й завдання, розуміти взаємозв'язок між ними. Аналітичні

навички використовуються менеджерами у процесі синтезу й аналізу інформації, прийнятті рішень, встановлення причин і визначення наслідків, передбаченні ризиків соціокультурної діяльності, прогнозуванні можливостей, розробці висновків та складанні планів.

Менеджери СКД повинні постійно опановувати нові спеціальні знання й уміти їх використовувати у роботі з особами з інвалідністю, що зумовлена наявністю таких особистих цінностей і чіткої особистої мети як уміння управляти самим собою та навчати й розвивати підлеглих. Різноманітні вимоги до професійної компетенції менеджерів умовно можна об'єднати у дві групи (Додаток А) [26].

Під час виконання своїх обов'язків менеджери СКД взаємодіють із широким колом осіб, серед яких є колеги та підлеглі, управителі, люди з інвалідністю, їх родичі та їх сім'ї. Коло зазначених осіб істотно відрізняється за статусом та інтересами, тому менеджери СКД мусять володіти специфічними особистими якостями, які сприяють підвищенню довіри й поваги з боку кола осіб, з якими менеджер СКД співпрацює.

Сучасне розуміння менеджменту соціально-культурної діяльності базується на концепціях, що виникли в процесі еволюції теорії менеджменту. Поняття «менеджмент» широко використовується в теорії соціально-культурної діяльності, особливо в контексті технологій індустрії дозвілля та дозвіллевого бізнесу. Сучасні автори під менеджментом соціокультурної діяльності розуміють сукупність управлінських рішень, методів і способів управлінської діяльності в соціокультурній сфері, а також особливий вид взаємозв'язків і взаємодій між учасниками соціально-культурних відносин. Класично вважається, що до функцій менеджера соціокультурної діяльності відносяться функції з планування, організації, мотивації та контролю, які мають деякі специфічні особливості. Так, плани в соціально-культурній сфері розрізняються залежно від змісту діяльності, рівня прийняття рішення та термінів, на які вони розраховані. За змістом планованої діяльності розрізняються плани:

- 1) культурно-дозвіллевої діяльності;
- 2) фінансові;
- 3) підвищення кваліфікації тощо.

Плани можуть бути спрямовані на один вид діяльності як, наприклад, тематичний план, або охоплювати декілька напрямів. У такому разі це вже є комплексним планом або програмою. Залежно від рівня прийняття рішення плани розрізняються на державні, обласні, районні та міські, плани установ і організацій, їх підрозділів, або індивідуальні.

Основні напрями організаційної діяльності менеджера СКД:

1. Визначення норм керованості (визначення кількості працівників, якими ефективно можна управляти). Реалізація кожного соціокультурного проєкту потребує кількості підлеглих у залежності від його специфіки.
2. Установлення взаємин, повноважень і відповідальності, які пов'язують керівників різних рівнів та їх підлеглих.
3. Формування організаційної структури компанії (розподіл на підрозділи і встановлення зв'язків між ними).

Функція координації в менеджменті СКД:

1. Номінальна, коли підрозділи роблять внесок у загальну справу, але безпосередньо між собою не пов'язані (мінімальна).
2. Послідовна, у випадку, коли робота підрозділів, зайнятих на наступних етапах роботи, залежить від роботи, яка виконувалась на попередніх етапах (більш тісний).
3. Взаємна, у разі, коли результати роботи одного підрозділу стають результатом роботи іншого, і навпаки. Наприклад, в діяльності установ виконавських мистецтв організація матеріально-технічного забезпечення мінімально пов'язана з рівнем кваліфікації творчого складу (номінальна координація), а від якості роботи бухгалтерії залежить своєчасність виготовлення і постачання реквізиту (послідовна координація). І, нарешті, діяльність маркетингової служби забезпечує попит на послуги даної

установи, що, зрештою, позиціонує його як конкурентоспроможне на ринку соціально-культурних послуг (обопільна координація).

Мотивація в менеджменті соціально-культурної сфери є процесом, який спонукає людину до діяльності для досягнення особистих цілей і (або) цілей організації. Як спонукання людської поведінки, що базується на суб'єктивних відчуттях недоліків або особистих стимулів, мотивація вимагає чіткого уявлення потреб і винагород.

Умовами ефективного контролю, як функції менеджера СКД є: наявність планів, розвинена навичка ведення обліку, налагоджена система інформації і раціональна структура (чіткість розпорядництва). Для прийняття рішення про контроль і організацію процесів контролю мають значення ряд критеріїв: його ефективність, ефект впливу на людей, завдання контролю і його строки.

Крім головних функцій менеджера СКД є допоміжні функції, до яких відносяться такі:

- перспективне і поточне економічне і соціальне планування.
- облік і звітність.
- економічний аналіз.
- технічна підготовка виробництва соціально-культурної послуги.
- управління технологічними процесами реалізації послуг.
- оперативне управління виробництвом соціокультурних програм.
- реалізація соціально-культурних послуг.
- організація роботи з кадрами, організація праці і заробітної плати.
- матеріально-технічне забезпечення.
- фінансова діяльність

Процес, який спонукає людину до дії задля досягнення особистих цілей і (або) цілей організації — це мотивація. Як спонукання людської поведінки, що базується на суб'єктивних відчуттях недоліків або особистих стимулів, мотивація вимагає чіткого уявлення потреб і винагород.

За думкою Г.Н. Новікової, у процесі здійснення своїх посадових обов'язків менеджер соціокультурної діяльності виконує такі функції [30]:

1) організаційно-управлінську функцію, яка складається з розгляду та деталізації основних напрямів діяльності закладів, вибору способів і методів досягнення цілей, поділ обов'язків між підлеглими працівниками, об'єднання їх у робочі групи та здійснення контролю;

2) проектно-технологічну функцію, яка полягає у дослідницькій, аналітичній та прогностичній діяльності із розробки та реалізації проектів у галузі культури й мистецтва;

3) комунікативну функцію, яка є інформаційною взаємодією в різних сферах суспільної соціокультурної практики, формуванням ділових і неформальних зв'язків;

4) маркетингову функцію, яка полягає у проведенні досліджень із пошуку споживачів соціокультурних послуг та визначення вікових інтересів конкретної аудиторії та сегментація ринку;

5) фінансово-економічну функцію, що складається із розробки бізнес-планів, пошуку інвесторів, продажу послуг соціокультурних організацій на ринку;

6) юридично-правову функцію, яка полягає у веденні всієї юридичної документації.

Кваліфікаційні вимоги до особи менеджера СКД в реабілітаційному процесі осіб з інвалідністю, згідно із законодавчими вимогами щодо кваліфікаційних характеристик професій, наступні: професійна (організаційно-посадова) компетентність, компетентність із охорони праці, спеціалізовані ситуативно-діагностичні, консультативні, правозахисні, профілактичні, превентивні, організаційно-діяльнісні, соціально-організаційні, корекційні, розвивальні, соціально-перетворювальні компетентності [48]. Наразі стає актуальним управління соціокультурною галуззю, що вимагає залучення до управлінського процесу фахівців СКД, завданнями яких є управління зберіганням та розповсюдженням культурних

цінностей. Справжні професіонали, менеджери з реабілітаційної діяльності, повинні вміти зберігати психологічну рівновагу, продуманість і ясність думок за будь-яких обставин.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

У першому розділі кваліфікаційної роботи виконане дослідження базових принципів, напрямів та функцій СКД, а також функцій та завдань соціокультурних установ, що дало змогу стверджувати про можливість ефективного використання інструментів СКД для соціокультурної реабілітації людей з інвалідністю, завданням якого є надання можливості формування особам з інвалідністю як членам суспільства до якого вони належать. Пропонується віднести вказане завдання до напрямку «Екологічний і валеологічний розвиток суспільства й особистості», виконання якого забезпечується відповідно всіма базовими принципами та функціями СКД та визначити організаційні умови соціокультурної реабілітації людей з інвалідністю. Розкрито значення і зміст даного процесу в сучасних умовах, який необхідно розглядати як процес та як кінцевий результат, а також як діяльність. Визначено загальні напрями впровадження процесу соціальної реабілітації для осіб з інвалідністю, якими є організаторська діяльність, діагностика психічного та особистісного розвитку, розвивальна й корегувальна діяльність, освіта й консультування осіб з інвалідністю, діяльність з охорони здоров'я та соціально-диспетчерська діяльність. Обґрунтовано принципи побудови соціально-реабілітаційної діяльності для осіб з обмеженими можливостями.

Також, конкретизовані функції менеджера соціокультурної діяльності в реабілітаційному процесі осіб з інвалідністю, що дало змогу розробити професійні компетенції менеджера СКД у реабілітаційному процесі за двома групами. Перша група складена за знаннями та вміннями менеджера СКД у

реабілітаційному процесі, а друга визначає спроможність працювати з особами з інвалідністю й управляти самим собою. Такий підхід дав змогу визначити коло обов'язків та необхідні управлінські й особистісні якості менеджера СКД

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ РЕАБІЛІТАЦІЇ ЗАКЛАДАМИ КУЛЬТУРИ

2.1. Соціокультурні технології реабілітації людей з інвалідністю в Україні

Інвалідність є глобальним явищем. У першій Всесвітній доповіді про інвалідність, опублікованій Всесвітньою організацією охорони здоров'я та Світовим банком, підраховано, що станом на 2011 р. більше одного мільярда людей, а саме 15% світового населення, постраждали від тієї чи іншої форми інвалідності [8]. Деякі називають інвалідність «третьою державою у світі» [54]. Що більше, соціальні кордони цієї «нації» розширюються ще більше: інвалідність є важливою частиною повсякденного життя сімей та соціальних установ, таких як школи, робочі місця, культурні та рекреаційні об'єднання, охорона здоров'я та соціальні служби.

Інвалідність значною мірою визначається соціокультурним контекстом, в якому вона сприймається, і у зв'язку з не типовістю, з якої людина, ідентифікований як інвалід, бере участь у звичайній повсякденній діяльності. Те, як інші соціальні люди сприймають категорію інвалідності, впливає на доступ до ресурсів для участі, тому деякі види інвалідності можуть призводити до більших обмежень участі, ніж інші. Реабілітаційні заходи для людей з обмеженими можливостями спрямовані на максимальне підвищення якості повсякденному житті в типових умовах спільноти. Спільноти як середовища участі розрізняються за ступенем їх структурованості, що дозволяє повністю залучити інших людей з обмеженими можливостями.

Існує декілька моделей інвалідності, знання про які дозволять визначитися із можливостями усунення бар'єрів та дослідити організаційні умови соціокультурної реабілітації людей з інвалідністю (рис.2.1).

погляд на світ, розроблений людьми з інвалідністю. Свідчить, що люди стають інвалідами

Комунікаційні бар'єри: їх відч

Рис.2.1. Моделі інвалідності та визначення бар'єрів створення організаційних умов соціокультурної реабілітації людей з інвалідністю

Існує безліч перешкод, які можуть зробити надзвичайно важким або навіть неможливим функціонування людей з обмеженими можливостями. Коли бар'єри усунені, люди з обмеженими можливостями можуть бути незалежними і рівними в суспільстві.

Організаційна модель системи соціальної реабілітації інвалідів передбачає, створення на кожному рівні різних моделей організацій (рис.2.2).

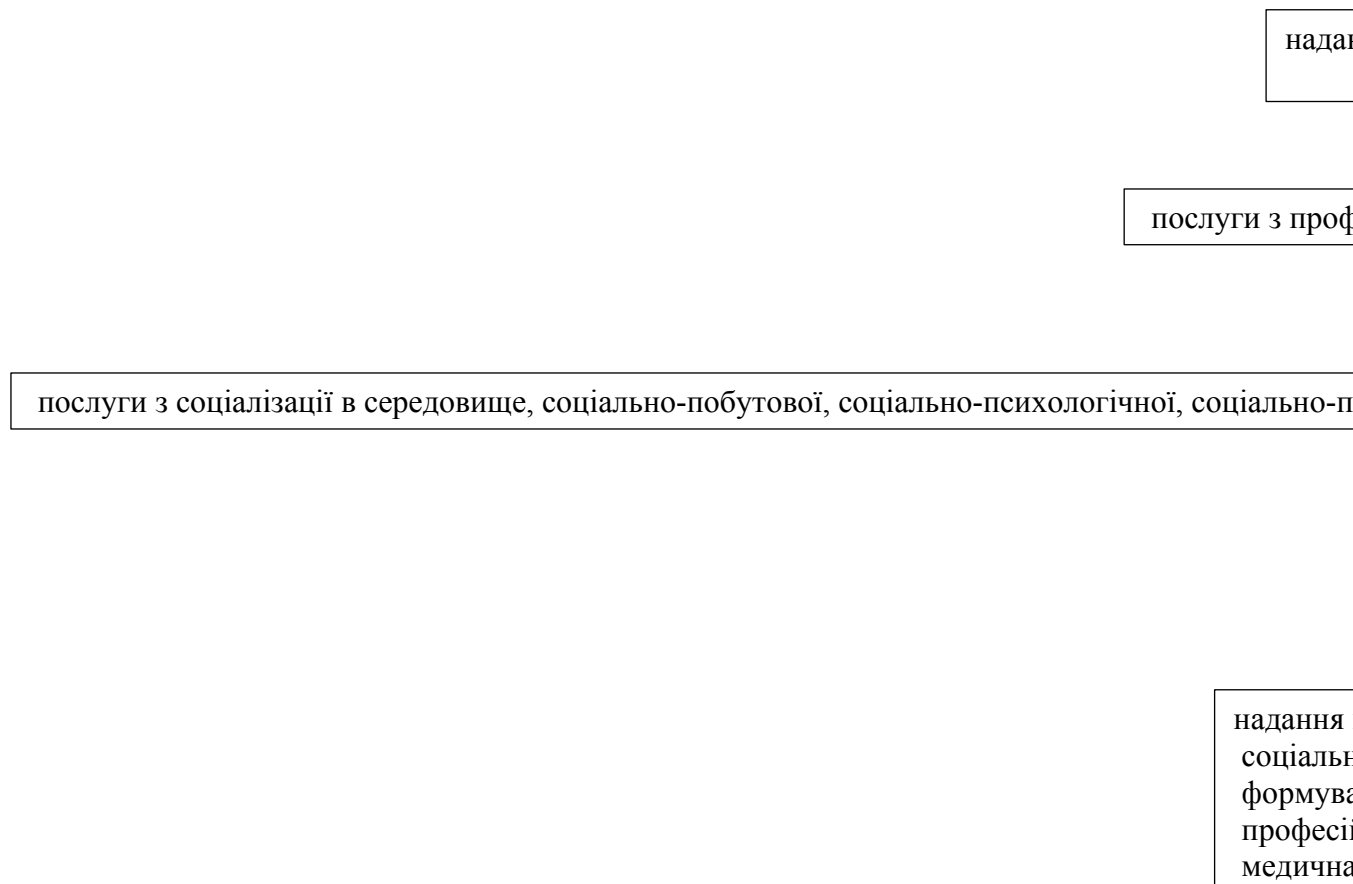

Рис.2.2 Організаційна модель системи соціальної реабілітації інвалідів та її завдання

Інвалідність істотно обмежує життєдіяльність, сприяючи соціальної дезадаптації, яка обумовлена порушеннями у розвитку, труднощами в самообслуговуванні, спілкуванні, навчанні, опануванні професійними

навичками. У зв'язку з цим, зусилля і ресурси соціальних служб спрямовані на надання допомоги цій категорії населення.

Види послуг з соціальної реабілітації, що надаються реабілітаційними організаціями в Україні, складаються з переліку послуг [17]:

- по соціально-побутової реабілітації;
- по соціалізації у середовище реабілітації;
- по соціально-психологічної реабілітації;
- по соціокультурної реабілітації;
- по соціально-педагогічної реабілітації;
- по формуванню і відновленню мобільності;
- щодо забезпечення перебування в реабілітаційній організації при наданні послуг по соціальній реабілітації.

Діяльність менеджера СКД охоплює різноманітні сфери життя людей. Індивідуальний підхід до різних верств населення, пошук незвичайних підходів, наявність цікавого матеріалу - все це висуває особливі вимоги до підготовки фахівців СКД, яким також доведеться займатися соціально-культурною діяльністю. Пропонується виділити такі підсистеми СКД в соціальній реабілітації осіб з обмеженими можливостями [18]: культурно-просвітницька робота; самодіяльність та художня творчість; народні промисли і ремесла, народна культура (збереження традицій, звичаїв, обрядів); книговидання і бібліотечна справа, а також культурна творчість, пов'язане зі створенням і поширенням друкованої продукції; реабілітаційна діяльність засобами мистецтва.

Насправді кожна людина протягом всього свого життя стикається з безліччю конкретних видів діяльності, що розрізняються своїм предметним змістом, які обумовлені сукупністю завдань, принципів, потреб і мотивів. На сучасному етапі, якісно новим моментом у змісті соціально-культурної діяльності стало її з'єднання з соціальною роботою. Основні види технологій СКД з реабілітації:

- ігротерапія,

- бібліотерапія,
- музикотерапія,
- танцювальна терапія,
- вокальна;
- трудотерапія;
- ерготерапія;
- механотерапія;
- арт-терапевтичні технології та програми тощо.

Фахівці працюють не тільки в палацах культури і позашкільних установах, а й у реабілітаційних центрах. Можна сказати, що менеджер СКД займається наданням соціальної підтримки та допомоги різним верствам населення. Сьогодні система соціального захисту передбачає можливість підтримки не тільки біологічних, але і духовних потреб людини [18]. Можна дійти висновку, що система соціально-культурної реабілітації та підтримки, яка охоплює наразі майже більшу частину населення, є і результатом, і засобом суспільної практики соціально-культурної діяльності. Необхідно розуміти специфічні відмінності між соціокультурною діяльністю та соціокультурною діяльністю з реабілітації осіб з інвалідністю, тому, користуючись доробкою О.В. Беспалько, пропонуємо порівняльну характеристику соціокультурної діяльності та соціокультурної діяльності з реабілітації, яка наводиться в Додатку Б.

У цій сфері зайнята велика кількість професіоналів різних галузей і напрямків. Вони всі прямо або опосередковано беруть участь в реалізації реабілітаційних проєктів і програм, здійсненні численних реабілітаційних та культуро терапевтичних технологій. Як уже зазначалось, технологія соціальної реабілітації передбачає відновлення втрачених або набутих у процесі соціалізації навичок виконання соціальних відносин і ролей. У зв'язку з цим технологія соціальної реабілітації об'єктивно пов'язана з технологіями соціальної діагностики, соціальної адаптації, соціалізації,

опіки, піклування, усиновлення (удочеріння), корекції, профілактики, соціального обслуговування, соціальної експертизи [19]. Схематично взаємозв'язок технології соціокультурної реабілітації осіб з інвалідністю та іншими соціальними технологіями, а також очікувані результати зображені на рис. 2.3.

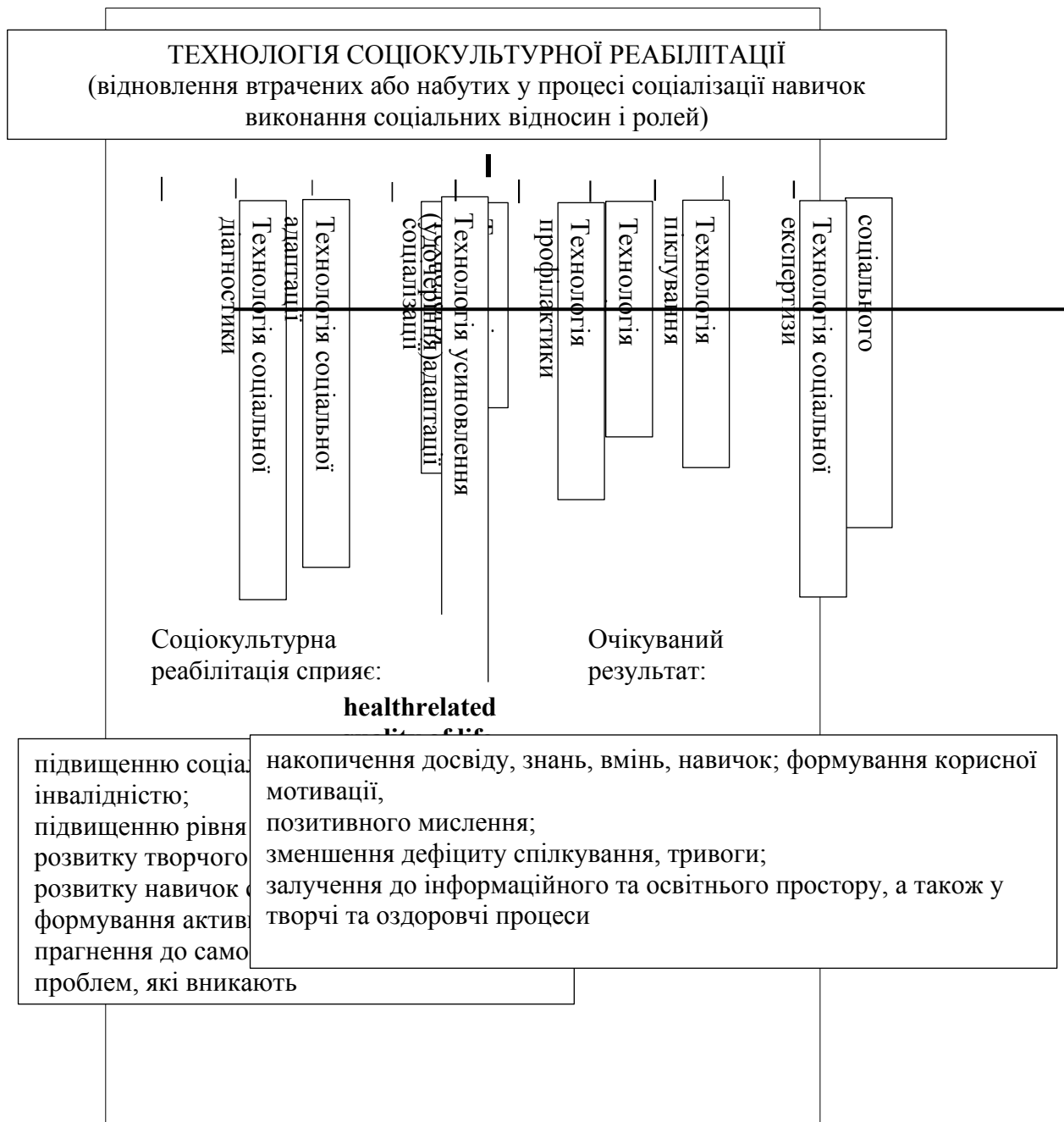

Рис. 2.3. Складові технології соціокультурної реабілітації та очікувані результати її дії [Складено автором за джерелом 28, 29]

Технологію організації заходів соціальної реабілітації можна визначити як спосіб здійснення діяльності з соціальної реабілітації на основі її раціонального розмежування на процедури і операції з їх подальшою координацією і синхронізацією і вибору оптимальних засобів, методів їх виконання. Надалі в дослідженні пропонується детально розглянути та визначити форми соціокультурної реабілітації осіб з інвалідністю закладами культури.

2.2. Форми соціокультурної реабілітації осіб з інвалідністю закладами культури

За міжнародною класифікацією ВООЗ, яка затверджена в Женеві в 1980 р., виокремлюють рівні психічно-соціальних наслідків хвороби та травми, що враховуються у проведенні реабілітації [8]:

- ушкодження (impairment англ.) є будь-якою аномалією або втратою анатомічних, фізіологічних, психологічних структур або функцій;
- порушення життєдіяльності (disability англ.), яка виникає через пошкодження, втрати або обмеження можливості здійснювати повсякденну діяльність у межах, які вважаються нормальними для людського суспільства;
- соціальні обмеження (handicap англ.), які виникають як наслідок ушкодження і порушення життєдіяльності, обмеження і перешкоди для виконання соціальної ролі, яка вважається нормальною для даного індивідуума.

Наразі в реабілітацію залучено поняття «якість життя, пов'язане зі здоров'ям» (healthrelated quality of life, англ.). Її розглядають як інтегральну характеристику та орієнтир для оцінки ефективності реабілітації. На сьогодні вважається, що якість життя є характеристикою не тільки фізичного та психологічного стану, але й виокремлюється важливість емоційного і соціального функціонування особистості, яке спирається на суб'єктивне сприйняття особи з інвалідністю. Вважається, що це – рівень благополуччя і задоволення тими сторонами життя, на які впливають хвороба чи процес її

лікування та/або нещасні випадки. Саме це ще раз підкреслює важливість соціокультурної реабілітації людей з інвалідністю, як одну з характеристик якості життя.

Для визначення форм соціокультурної реабілітації осіб з інвалідністю закладами культури у роботі планується встановити структуру системи реабілітації інвалідів, дітей інвалідів, складові реабілітаційного процесу, види реабілітаційних заходів та їх форми відповідно до Закону України про реабілітацію інвалідів в Україні. Згідно з ним, складові зводяться та схематично зображуються на рис. 2.4 [17].

Соціокультурна реабілітація базується на певних видах реабілітаційних заходів серед яких, відповідно до Закону України «Про реабілітацію інвалідів в Україні» відносяться такі [17]:

- трудові, які передбачають раціональне працевлаштування і психологічну підтримку в процесі професійної адаптації до виробничих умов;
- соціальні, які передбачають соціально-побутову адаптацію і соціально-середовищну орієнтацію, соціальне обслуговування, забезпечення технічними та іншими засобами реабілітації, виробами медичного призначення;
- психолого-педагогічні, які передбачають психологічну і педагогічну корекцію розвитку;
- фізкультурно-спортивні, які передбачають фізкультурно-спортивну підготовку та адаптацію, організацію і проведення фізкультурно-оздоровчих і спортивних занять.

При цьому для реалізації реабілітаційних послуг, державою затверджені такі форми надання [17], див додаток Б :

- надання реабілітаційних послуг;
- забезпечення технічними та іншими засобами реабілітації, виробами медичного призначення;
- матеріальне забезпечення.

Соціокультурні реабілітаційні послуги використовують форму – надання реабілітаційних послуг, до яких можна віднести інші форми, спрямовані на соціокультурний розвиток особи з інвалідністю, такі як індивідуальна робота: індивідуальні бесіди; консультування; соціально-побутовий патронаж; групова робота: групові лекції; групові бесіди; дискусії.

Сучасна соціокультурна реабілітація набуває таких форм: організація конкурсів-презентацій робітничих професій, тематичних вечорів, спортивних змагань, екскурсій, виставок, концертів, перегляд фільмів, дискотеки; метод терапії природою; активно-рухова терапія, бібліотеко терапія, клубна терапія, трудотерапія та інші. Автором пропонується встановити логічний взаємозв'язок між сучасними формами соціокультурних реабілітаційних послуг та проблемами, які вирішуються (рис.2.5).

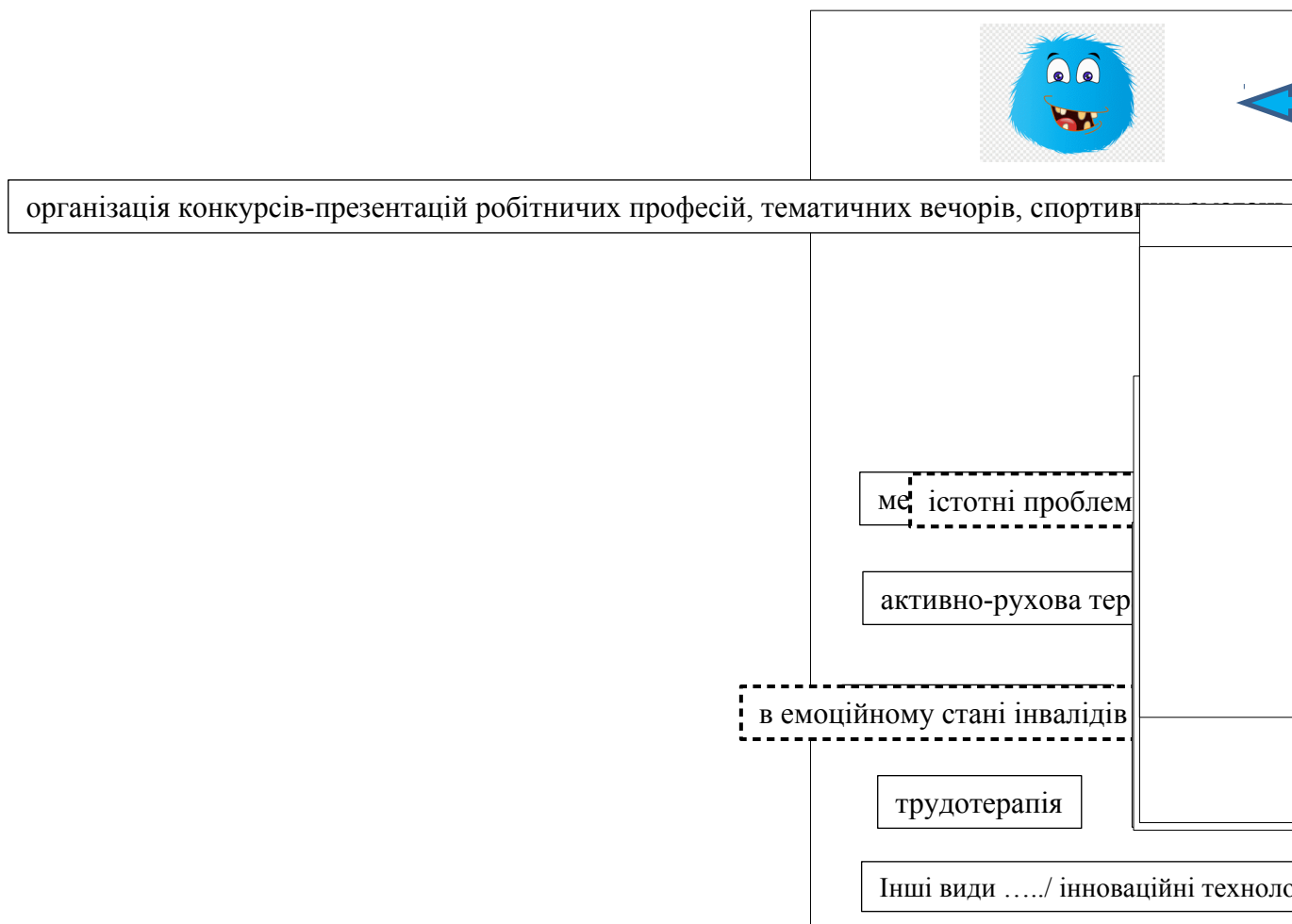

Рис. 2.5. Встановлення зв'язку між проблеми людей з інвалідністю та формами соціокультурних реабілітаційних заходів

При використанні різних реабілітаційних форм необхідно враховувати як медичний діагноз, так і особливості особистості в соціальному середовищі. Цим, в зокрема пояснюється необхідність залучення до роботи з інвалідами соціальних працівників і психологів, фахівців з охорони здоров'я, бо межа між профілактикою, лікуванням та реабілітацією вельми умовна та існує для зручності розробки заходів. Проте, соціокультурна реабілітація відрізняється від звичайного лікування та інших видів реабілітації тим, що оптимальному пристосуванню людини з інвалідністю до соціального середовища. Лікування в даній ситуації є процесом, який більше впливає на організм, а соціокультурна реабілітація більше адресується особистості й спрямована в майбутнє.

Завдання соціокультурної реабілітації, а також її форми та методи змінюються в залежності від етапу. Якщо завдання першого етапу - відновлювального - профілактика, то завданнями наступних етапів є пристосування індивідуума до життя і праці, його соціалізація в суспільстві, створення сприятливого психологічного та соціального мікросередовища. Наразі спостерігається ріст популярності на використання продуктів цифровізації для людей з обмеженими можливостями та створення спеціального реабілітаційного програмного забезпечення, впроваджуються інноваційні технології соціальної роботи, тому кожному етапу наразі з'являються певні технічні зміни. Етапи реалізації реабілітаційних заходів СКД для осіб з інвалідністю запропоновані в наступному пункті.

2.3. Алгоритм організації та проведення заходів соціокультурної реабілітації осіб з інвалідністю

Усвідомлення значного реабілітаційного потенціалу культури призвело до виникнення цілого напрямку в сучасній реабілітаційній роботі з інвалідами, яке називається соціокультурною реабілітацією (Т.Є. Єжов [12] а, Б. Р. Мандель [24], А. Д. Жарков [15], Т.В. Семигіна, Н.Є. Гусак, С.О. Трухан [41], О.П. Бутенко, К.П. Коробко [5], О.В. Беспалько [2], Т.В. Заварова [16],

Л. Полторак [35] та ін.). Соціокультурна реабілітація дає можливість інваліду встановлювати соціальні зв'язки, виявляти і розвивати свої творчі здібності, задовольняти естетичні інтереси, самостверджуватися в складній життєвій ситуації. Соціокультурна реабілітація допомагає інвалідам досягти і підтримувати оптимальну ступінь участі у соціальних взаємодіях, необхідний рівень культурної компетентності та задоволення культурно-дозвіллевих потреб, що покликане створити умови позитивних змін у способі життя за рахунок розширення рамок їх незалежності.

Соціокультурна реабілітація має комплексний характер. В її реалізації беруть участь різні фахівці: лікарі-реабілітологи, психологи, майстри культторганізатори, фахівці із соціальної роботи, менеджери СКД. У процесі організації та проведення заходів соціокультурної реабілітації виділяють кілька етапів.

Етапи соціокультурної реабілітації такі:

1 етап (початковий) — аналіз та оцінка психологічного статусу інваліда. Здійснюється методами психологічної діагностики, вивчається стан пізнавальної сфери, психічних функції (пам'ять, увага, мислення). З урахуванням завдань соціокультурної реабілітації проводиться аналіз і оцінка потенціалу здібностей інвалідів до сприйняття музики, живопису, танцю, здійснюється виявлення схильності інтересів до будь-якого виду мистецтва чи культури.

2 етап — психологічна діагностика. Аналіз особистісних рис, особливостей інваліда. Психодіагностика особистісної сфери включає визначення наступних показників: рівня тривожності, рівня самооцінки, акцентуації характеру, ступеню потреби спілкування. Психодіагностика особистісної сфери виявляє основні характеристики особистості, або створює передумови для успішної соціокультурної реабілітації, або визначає необхідність попередньої корекції.

3 етап — виявлення, аналіз і оцінка потреб у залученні до культури, до оволодіння навичками творчої виконавської діяльності, виробництва,

виготовленні барвистих предметів, сувенірів, одягу та ін. Ці дані необхідні для складання портрету про загальні, або схожі напрями потреб інвалідів, як особистих так і узагальнених, які, можливо, вимагають не групових підходів, а індивідуальних занять.

4 етап — формування груп для проведення соціокультурних реабілітаційних заходів. В основу даного етапу покладено результати вивчення стану пізнавальних та особистісних характеристик інвалідів, їх потреб в соціокультурній реабілітації. Отже, групи, сформовані з урахуванням цих показників, можуть відрізнятися і потребувати розробки різних програм.

5 етап — розробка програм проведення соціокультурної реабілітації, які можуть бути представлені естетотерапією, бібліотерапією, ізотерапією, музикотерапією, танцювальною терапією тощо. Складність розробки і особливо реалізації програм соціокультурної реабілітації визначається тим, що всі вони мають подібну адресацію до різних сфер соціального функціонування і в меншій мірі володіють специфічністю впливу. Разом з тим, діапазон їх впливу на емоційну, рухову та інтелектуальну сферу дозволяє застосовувати їх у комбінації.

6 етап — аналіз та оцінка професійних здібностей фахівців, підготовка їх до роботи з інвалідами, інформування про необхідність використання специфічних методів навчання інвалідів, створення особливих умов у процесі соціокультурної реабілітації, інформування про необхідність взаємодії всіх фахівців між собою і фахівців з інвалідами.

7 етап — підготовка до реалізації соціокультурної реабілітації. Включає аналіз і оцінку матеріально-технічної бази центру: приміщення для кожної програми, оснащення відповідним обладнанням. При цьому необхідно враховувати не тільки вид соціокультурної реабілітаційної програми, але й відмінності в характері захворювання людини (наприклад, порушення функцій рухового апарату, або хвороби системи кровообігу).

8 етап — реалізація програм соціокультурної реабілітації для інвалідів. Це основний і більш тривалий етап у даному технологічному процесі. У закінченому вигляді цей етап постає як модель соціокультурного реабілітаційного середовища, яка ґрунтується на переліку наступних принципів положень, пов'язаних з обопільним, зацікавленим ставленням до соціокультурної реабілітації і інвалідів, і фахівців.

9 етап — оцінка ефективності, результативності соціокультурного реабілітаційного впливу. Після закінчення періоду навчання інвалідів та дітей інвалідів фахівці оцінюють ефективність соціокультурної реабілітації, яка розглядається з загально технологічних позицій впливу її на особистісні характеристики інвалідів і, разом з тим, з точки зору впливу її на розвиток специфічних соціокультурних навичок, знань та умінь інвалідів.

Для кращого наочного подання алгоритму, автором пропонується його графічне зображення, яке подане на рис.2.6.

Реалізація алгоритму соціокультурної реабілітації людей з інвалідністю базується на використанні принципів СКД.

1. Принцип створення дієвого соціокультурного реабілітаційного середовища. Відображає залучення інвалідів до активної діяльності, спрямованої на формування культурних інтересів і реалізацію потреб дозвільної діяльності та зайнятості.

2. Принцип інтегрованого підходу до створення соціокультурного реабілітаційного середовища. Передбачає залучення до активної соціокультурної діяльності інвалідів усіх категорій, незалежно від типу травми чи характеру патології.

3. Принцип взаємодії фахівців у розробці та реалізації програм соціокультурної реабілітації. Реалізується за допомогою створення міждисциплінарних бригад фахівців.

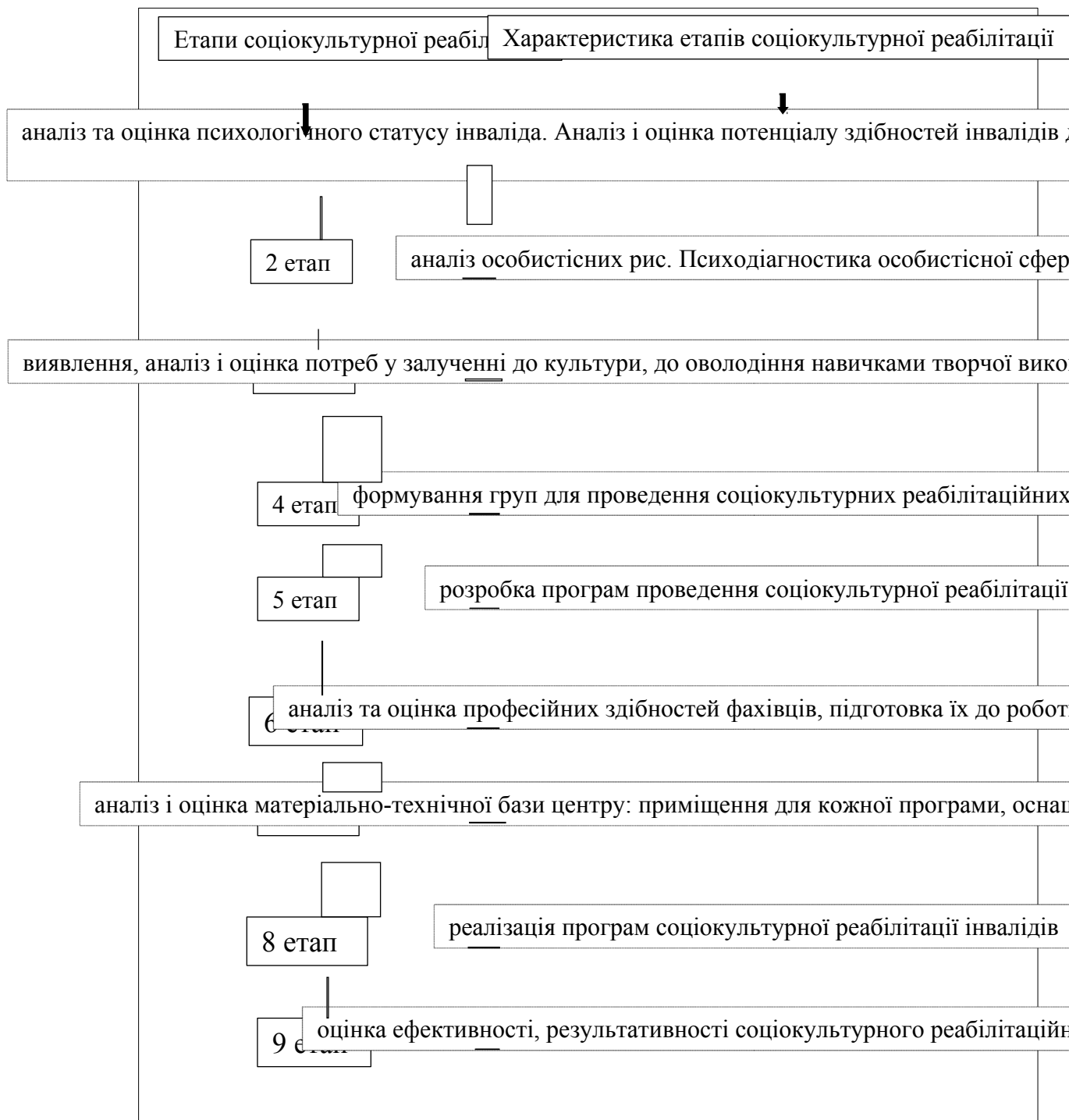

Рис. 2.6. Алгоритм організації та проведення заходів соціокультурної реабілітації [Складено автором за джерелами 25,26,27]

4. Принцип специфічності і доцільності. Соціокультурна реабілітаційна середовище яке має особливий соціальний вплив та організовується з метою підвищення рівня соціального функціонування інвалідів у середовищі, що полегшує адаптацію їх у центрі реабілітації та подальшу інтеграцію в суспільство.

Процес соціокультурної реабілітації має певну тривалість і по суті супроводжує весь процес професійного навчання інвалідів в установі.

Результати загального впливу соціокультурної реабілітації оцінюються за станом динаміки психологічного статусу інвалідів, зміною їх інтересу до культурно-дозвілєвої діяльності, у динаміці розвитку комунікативних навичок.

Ефективність соціокультурного реабілітаційного впливу може оцінюватися за рівнем відновлення раніше набутих соціокультурних навичок, втрачених у наслідок тяжкого захворювання, також за ступенем оволодіння навичок; естетичної культури, освоєння умінь здійснювати соціокультурну діяльність (малювання, танці, співи, вміння грати на музичних інструментах, займатися різьбленням по дереву тощо).

Технології організації соціокультурної реабілітації є складним соціальним процесом, який здійснюється в центрі реабілітації інвалідів та націлений на вдосконалення їх соціального функціонування і сприяє успішній інтеграції людей з інвалідністю в суспільство.

Особливістю алгоритму СКД інвалідів є те, що кожен з етапів здійснення пов'язаний і з попереднім, і з наступними етапами. Іншою особливістю розглянутих технологій є їх результативність. Їх реалізація призводить до певних результатів у соціально-особистісній, пізнавальній сфері інвалідів, до розширення кола інтересів і здібностей самореалізації, самоствердження в суспільстві, у мікро- і макросередовищі. Показники результативності дозволяють розглядати СКД як соціальний процес реабілітації інвалідів у рамках соціальних технологій.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

У другому розділі дипломної роботи проаналізовані особливості організації процесу реабілітації закладами культури для цього досліджені моделі інвалідності та визначені бар'єри створення організаційних умов соціокультурної реабілітації людей з інвалідністю, що дало змогу запропонувати організаційну модель системи соціальної реабілітації інвалідів та встановити її завдання, конкретизувати складові технології соціокультурної реабілітації та очікувані результати її дії. Досліджена соціокультурна діяльність у різних країнах світу та визначено, що сформований досвід організації соціокультурної діяльності за кордоном, можна розглядати як суттєвий ресурс для розв'язання соціальних проблем суспільства, завдань соціальної роботи та соціальної реабілітації соціально незахищених груп населення.

Також досліджена структура системи реабілітації інвалідів, дітей інвалідів в Україні дала змогу встановити логічний взаємозв'язок між сучасними формами соціокультурних реабілітаційних послуг та проблемами, які вирішуються і створити алгоритм організації та проведення заходів соціокультурної реабілітації. Визначено загальні напрями впровадження процесу соціальної реабілітації для осіб з інвалідністю, якими є організаторська діяльність, діагностика психічного та особистісного розвитку, розвивальна й корегувальна діяльність, освіта й консультування осіб з інвалідністю, діяльність з охорони здоров'я та соціально-диспетчерська діяльність. Обґрунтовано принципи побудови соціально-реабілітаційної діяльності для осіб з обмеженими можливостями.

РОЗДІЛ 3. ОРГАНІЗАЦІЯ УМОВ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ

3.1. Концепція проєкту щодо організації умов соціокультурної реабілітації людей з інвалідністю

Розглянуті у першому та другому розділах кваліфікаційної роботи проблеми людей з інвалідністю, дослідження впливу соціокультурної діяльності на удосконалення соціального життя людей з обмеженими можливостями та особливості організації соціокультурної реабілітації у закладах культури дають можливість дійти до висновку що існуюча потреба даної групи населення у соціокультурній реабілітації є достатньо гострою. Необхідно зазначити, що проблема якісної організації соціокультурної реабілітації є актуальною в усіх регіонах України, не є винятком й м. Ізюм (Харківська область).

Так як інвалідність людини обмежує її життєдіяльність, призводить до соціальної дезадаптації, внаслідок порушення розвитку і зростання, втрати контролю за своєю поведінкою, а так само здібностей до самообслуговування, пересування, орієнтації, навчання, спілкуванню, трудової діяльності в майбутньому [20,25,11], вибір правильних технік в організації соціокультурної адаптації людей з інвалідністю потребує дедалі більшої уваги та пошуку нових інноваційних технік та технологій.

На мою думку, для соціокультурної реабілітації людей з інвалідністю необхідно використати творчий вид адаптації, який буде ефективним за своєю формою, а також буде допомагати з користю проводити вільний час задля розвитку своїх творчих здібностей. У роботі пропонується зробити акцент на використанні технік, які сприяють підвищенню творчості як засобу заміщення втрачених здібностей, або покращенню вже існуючих, а саме арт-терапії.

Потреба у створенні системи соціокультурної реабілітації людей з інвалідністю у закладах культури, визначила необхідність створення умов для використання їх інтелектуального та фізичного потенціалу, за рахунок впровадження у практику соціокультурної реабілітації нових форм і методів роботи з цією категорією осіб.

Стосовно напряму розвитку соціокультурної реабілітації та адаптації людей з інвалідністю, можна відмітити, що в Україні знайомство з поняттям інклюзії почалося зовсім недавно і нині розвивається вкрай повільно, адже парадоксальне поєднання в українському світогляді патріархальності та анархічності суттєво ускладнює процес. У більшості людей інклюзія наразі прямо асоціюється із залученням до суспільного життя людей з інвалідністю і про жодну імплементацію спільними зусиллями широкого розуміння поняття інклюзії ані в культурній «бульбашці», ані, тим паче, в соціумі загалом не йдеться. Існують лише поодинокі практики окремих культурних операторів щодо якісної організації соціокультурної реабілітації [11,47].

Я погоджуюсь з твердженнями дослідника Чайковського М.[47], про те, що засадничими цінностям, на яких будується вся робота з людьми з інвалідністю, є такі:

- цінність людини не залежить від її здібностей і досягнень;
- кожна людина має право на спілкування;
- усі люди потребують соціального оточення;
- різноманітність посилює всі сторони життя людини;
- кожна людина має унікальні особливості.

Мій проєкт є реакцією на зміну зовнішнього середовища та спосіб впливу на це середовище, способом перетворення дійсності соціокультурними засобами.

Провідною формою менеджменту в соціокультурній сфері, стратегічним інструментом її розвитку є саме проєктна діяльність, цілісна концепція якої ґрунтується на взаємодії економічних, культурних, соціально-психологічних, творчих і технологічних аспектів, ефективність якої залежить

від правильного управління часом, матеріальними та людськими ресурсами, командою проєкту, впровадження інновацій та ефективного використання ресурсів.

Під проєктом [37] у соціокультурній сфері ми розуміємо комплекс взаємопов'язаних логічно- структурованих завдань і заходів, які спрямовані на розв'язання важливих проблем розвитку соціокультурної діяльності, що будуть здійснюватися впродовж відведеного часу, за допомогою призначених на це фінансових, матеріальних ресурсів визначеним колом людей.

Отже, застосуємо проєктний підхід задля зміни негативної ситуації стосовно соціокультурної реабілітації людей з інвалідністю в Україні на прикладі Палацу молоді та підлітків «Залізничник», м. Ізюм Харківської області.

Основною ідеєю для покращення соціокультурної ситуації в м. Ізюм, відносно організації реабілітації людей з інвалідністю, – є створення програми для реалізації творчого потенціалу та саморозвитку людей з інвалідністю, їх соціокультурної реабілітації та вирішення проблеми якісного дозвілля .

Таким чином, розробимо концепцію проєкту з організації соціокультурної реабілітації людей з інвалідністю.

Головна ідея проєкту «THE OTHER VISION» – це створення інклюзивної програми для людей з інвалідністю, привернення уваги населення та органів влади до важливих соціальних питань, а також сприяння реалізації культурних прав людей з інвалідністю.

Проєкт «THE OTHER VISION» планується реалізувати на базі закладу культури м. Ізюм, Харківської області — Палацу молоді та підлітків «Залізничник», (далі ПМтП «Залізничник»).

Сьогодні, це культурний центр, в якому діють колективи художньої самодіяльності різних жанрів, клуби за інтересами, дитяча та доросла бібліотеки-філії. Щорічно Палац молоді та підлітків проводить і бере участь

у багатьох масових заходах. Це загальноміські, державні, професійні, календарні заходи, вечори відпочинку, ігрові та розважальні програми не тільки для дітей і молоді, а й для всього населення, також театралізовані вистави, звітні концерти творчих колективів Палацу, конкурси та фестивалі. ПМтП «Залізничник» є організатором проведення міських фестивалів для дітей та молоді «Весняні дзвіночки». Сам Палац має багату історію, бере участь у багатьох програмах розвитку соціокультурної діяльності в м. Ізюмі.

Для аналізу ситуації щодо організації програми соціокультурної реабілітації у м. Ізюм скористаємося методом Кіплінга «5W1H» [37,26]. Даний метод завдяки послідовній постановці питань і відповідей на них дає змогу виявити саме ті завдання й проблеми, які необхідно буде знати, результати представлені у таблиці 3.1.

Таблиця 3.1

Ситуаційний аналіз методом Кіплінга «5W1H» [складено за джерелом 37,26]

Питання		Коментар
What?	Що?	Люди з інвалідністю не мають змоги розвивати творчі здібності через відсутність умов для соціокультурної реабілітації. Люди з інвалідністю обмежені в реалізації власних культурних прав. Сьогодні люди з інвалідністю у Харківській області, зокрема м. Ізюм, не мають рівного доступу для розвитку власних творчих здібностей та проведення повноцінного дозвілля, доступу до міських культурних заходів через не адаптованість до їх потреб форм проведення таких заходів та відсутність пропозицій інклюзивних курсів та програм.
Why?	Чому?	Відсутність у закладах культури умов щодо навчання та розвитку людей з інвалідністю, спеціально розроблених курсів, програм, а також недостатнє фінансування соціокультурної реабілітації з боку держави та ОТГ, райдержадміністрації.
When?	Коли?	Організації умов соціокультурного реабілітації та вільного доступу людей з інвалідністю для їх творчого розвитку після шкільних занять, у вихідні дні протягом року, у вільний час тощо.
Where?	Де?	Харківська область, м. Ізюм, ПМтП «Залізничник»
Who?	Хто?	Органи місцевого самоврядування, громадськість м. Ізюм, творча та педагогічна спільнота, батьки та родичі людей з інвалідністю
How?	Як?	Організація умов соціокультурної реабілітації людей з інвалідністю у ПМтП «Залізничник» шляхом впровадження комплексу програм та курсів для творчого розвитку людей з інвалідністю.

Для аналізу предметної області та встановлення меж проблеми проєкту застосуємо метод CATWOE [37, 11с.], який допоможе додатково проаналізувати ситуації з організації умов соціокультурної реабілітації людей з інвалідністю, яка склалася в м. Ізюм, Харківської області. Див. табл.3.2.

Таблиця 3.2

CATWOE –аналіз [складено за джерелом 37]

С	Бенефіціари	Люди з інвалідністю м. Ізюм, батьки та родичі, громада м. Ізюм
А	Стейкхолдери	Керівництво ОТГ, громада м. Ізюм, місцеві підприємці, фахівці з соціокультурної діяльності, активно налаштоване місцеве населення
Т	Тип змін	Організація умов для створення якісних умов щодо соціокультурної реабілітації та проведення дозвілля, розвитку людей з інвалідністю
W	Світогляд	Люди з інвалідністю не можуть реалізувати культурні права у проведені вільного часу та розвитку власних творчих здібностей, що призводить до подальшої дезадаптації їх у соціальному середовищі
О	Особи, які приймають рішення	Батьки та рідні людей з інвалідністю, місцева влада Ізюмської ОТГ
Е	Зовнішні фактори, обмеження	Відсутність співпраці місцевої влади та не розуміння існуючої проблеми. Фінансові труднощі щодо якісної організації соціокультурної реабілітації людей з інвалідністю. Неприйняття ідеї організації соціокультурної реабілітації та дозвілля батьками людей з інвалідністю та й безпосередньо людьми з інвалідністю

Для представлення повної картини ситуації використаємо методіку PEST-аналізу, яка допоможе визначити основні фактори впливу на проєкт, див. Додаток В.

Таким чином, можна зробити висновки, що найбільший вплив макросередовища на проєкт мають економічний та соціокультурний фактори. Визначимо сильні та слабкі сторони реалізації проєкту за допомогою SWOT-аналізу [37,1, 2], див. табл. 3.3.

Таким чином можна побачити, що проєкт має багато сильних сторін та можливостей. Проте, загрози та слабкі сторони також присутні. Підходячи з

відповідальністю до реалізації проєкту, та застосовуючи моніторинг ефективності, можливо максимально знизити вплив слабких сторін і загроз та адекватно оцінити вже існуючий проєкт щоб надалі його якісно розвивати.

Таблиця 3.3

SWOT-аналіз проєкту «THE OTHER VISION»

[складено за джерелом 1,2]

Сильні сторони	Слабкі сторони
1. Підтримка з боку голови районної державної адміністрації та голови районної ради, які приймають активну участь у соціальному житті молоді та забезпеченні розважальних проєктів для населення 2. Авторська система навчання у ПМТП «Залізничник» 3. Фінансування з боку держадміністрації занять у закладах культури 4. Висококваліфіковані фахівці, що працюють у закладі культури 5. Робота за принципом «не змушувати, а залучати» 6. Актуальність ідеї проєкту 7. Підтримки з боку громадськості ідеї проєкту	1. У м. Ізюм, брак у закладах культури та дозвілля заходів із самовдосконалення та розвитку творчої діяльності людей з інвалідністю 2. Обласна влада безініціативно відноситься до даного питання, тож фінансування даного проєкту потребує підтримки з боку громади. 3. Низький рівень впровадження проєктної діяльності у місті. 4. Потреба у додатковому фінансуванні через необхідність дотримання санітарно-епідеміологічних заходів в закладах культури 5. Відсутність фахівців з реалізації проєктів 6. Залишковий принцип фінансування соціокультурних потреб населення
Можливості	Загрози
1. Можливість розвитку проєкту «THE OTHER VISION» у м. Ізюм та допомога людям із інвалідністю в отриманні якісного джерела розвитку та реалізації своїх талантів 2. Отримання додаткового фінансування шляхом краудфандінгу 3. Розвиток соціального підприємництва в Ізюмському районі 4. Залучення спонсорів, волонтерів, меценатів для реалізації ідеї проєкту	1. Ризик який виникає щодо призупинення діяльності закладу культури в умовах нокдауну. 2. Збільшення вартості проєкту через карантинні заходи, які впроваджує МОЗ України 3. Високий рівень інфляції 4. Несприятливі економічні умови для реалізації проєкту 5. Зменшення рівня фінансування соціокультурної діяльності в Україні

Серед вищенаведених факторів впливу на проєкт, слід не забути виділити такі, які мають людський вимір, а саме, окремих людей, групи людей, у тому числі і організації, які мають пряме і непряме відношення до

проєкту [37,41]. Для визначення їх сукупного впливу сприяння на успіх реалізації проєкту зробимо аналіз зацікавлених сторін, стейкхолдерів проєкту (див. додаток С).

Проаналізувавши перелік зацікавлених сторін, можна оцінити їх вплив на реалізацію проєкту від якого буде залежати соціокультурна діяльність реалізації у подальшому плануванні та підтримки закладу культури. Для більш чіткого та повного розуміння ступені зацікавленості та можливого впливу на проєкт вище згаданих стейкхолдерів, побудуємо матрицю впливу, представлену в таблиці 3.4 [37,41]

Таблиця 3.4

Вплив стейкхолдерів на реалізацію проєкту «THE OTHER VISION»

<i>Важливість зацікавлених сторін</i>					
<i>Вплив зацікавлених сторін</i>		Невідомо	Незначна, відсутня	Певна	Значна
	Значний			Місцеве населення	Голова райдержадміністрації
	Певний		Місцеве ЗМІ		Місцеві підприємці
	Незначний, відсутній			Співробітники ПМтП	
	Невідомо				

- Можуть вплинути на результати проєкту. Потрібен постійний моніторинг
- Важливо забезпечити гарні стосунки
- Достатньо мінімального моніторингу
- Моніторинг настроїв.

Спілкуючись з зацікавленими сторонами ми будемо постійно підтримувати цікавість до того, що вони знають, що ми робимо, розуміють вигоди від проєкту – це запорука активної підтримки проєкту.

Для структурування проблеми треба визначити причинно-наслідкові зв'язки між існуючими проблемами. Для цього використаємо метод «Дерево проблем»[37,41] проєкту «THE OTHER VISION», див рис. 3.1.

Перетворення негативних тверджень «Дерева проблем» на позитивні дасть змогу сформулювати якісні визначення цілей, побудувавши «Дерево цілей» проєкту «THE OTHER VISION»[45,47] подано на рис 3.2.

Рис. 3.1. «Дерево проблем» проєкту «THE OTHER VISION»

[розробка за джерелом 47]

Рис.3.2. «Дерево цілей» проєкту «THE OTHER VISION»

[розробка за джерелом 43]

Проведений аналіз ситуації чітко визначив проблемні складові у розрізі потреб людей з інвалідністю м. Ізюм Харківської області. Ідея проєкту «THE OTHER VISION» з організації соціокультурної реабілітації шляхом впровадження інклюзивних курсів й програм у закладі культури та створення умов для реалізації.

3.2. Контур реалізації проєкту з організації умов соціокультурної реабілітації людей з інвалідністю

Головною метою проєкту «THE OTHER VISION» є створення соціокультурного простору серед людей з інвалідністю, привертання уваги населення та органів влади до важливих соціальних питань.

Ціллю проєктної ідеї «THE OTHER VISION» є створення умов для реалізації та організації інклюзивної програми для людей з інвалідністю та надання їм можливостей для саморозвитку та розкриття своїх талантів у вільний час, подальшої соціалізації та соціокультурної реабілітації.

Місія проєкту «THE OTHER VISION» побудована на якості творчого розвитку, навичок, талантів, котрі будуть сприяти розкриттю подальшого творчого потенціалу, адаптації до соціального життя людей з інвалідністю. Реалізація концепції створення інклюзивної програми націлена на всебічний розвиток особистості людини з інвалідністю.

Для оцінки проєктної ідеї та ступеня її пропрацьованості пропонується застосувати SMART-тест, див табл. 3.5.

За карантинних обмежень проєкт буде реалізовано у дистанційному форматі. Цільова група даного соціального проєкту – це люди з інвалідністю, адже саме вони є обмеженою групою населення і потребують більшої уваги до своїх потреб. Див. табл.3.6. Також, потрібно чітко розуміти, що серед людей з інвалідністю є діти, які ще не досить самостійні особистості, котрі можуть самі розпоряджатися своїм життям і приймати серйозні рішення. Велику роль у якості організації дозвілля дітей з інвалідністю відіграє зацікавленість та залученість у цей процес батьків.

Таблиця 3.5

SMART-цілей проєкту «THE OTHER VISION»

[авторська розробка за джерелом 13]

S	Сприяння реалізації культурних прав людей з інвалідністю шляхом організації умов соціокультурної реабілітації та інклюзивної програми у закладі культури для їх творчого розвитку.
M	Створення умов для соціокультурної реабілітації людей з інвалідністю та реалізація інклюзивної програми. Проведено набір у групи змішані групи розвитку , що будуть складатися цілком з 40 дітей з м.Ізюм , Харківської області.
A	Проєкт буде реалізовано на базі існуючого закладу культури – Палацу молоді та підлітків «Залізничник», м. Ізюм, Харківської області, з метою його подальшого існування для творчої діяльності
R	Проєкт має змінити ставлення усіх сторін, які задіяні в процес організації умов для розвитку людей з інвалідністю та відкриття соціокультурного простору
T	Проєкт буде реалізовано у термін 01.09.2021 – 01.09.2021, за умови відсутності карантинних обмежень

Таблиця 3.6

Орієнтовний чек-лист визначення ЦА проєкту

«THE OTHER VISION»

[авторська розробка за джерелом 50]

Критерій	Характеристика
Стать	Чоловіча і жіноча
Вік	Від 8 років
Географічний показник	Мешканці Харківської області, м.Ізюм
Рівень доходу	Немає значення
Сімейний стан	Родинні зв'язки
Сфера зайнятості	Орієнтовно учні 2 – 11 класу та молодь віком від 21 року, яка має на меті подальше працевлаштування
Життєва позиція	Конформна – підкорення оточуючим проблемам і сформована за впливу різних обставин: загальна апатична ситуація серед мешканців, байдужість з боку батьків та значущих дорослих, бездіяльність влади
Інтереси	Комп'ютерні ігри, спорт, перегляд TV та соціальних мереж, малювання, аплікації тощо

Для більш детального опису цільової аудиторії проекту звуємо опис цільової аудиторії до конкретного типового представника і отримаємо аватар цільової групи, див. табл. 3.7- 3.9.

Таблиця 3.7

Аватар цільової аудиторії №1 проекту «THE OTHER VISION»

[авторська розробка за джерелом 49]

Ім'я	Ольга
Вік	15 років
Місце проживання	м. Ізюм, Харківська область
Цілі	Після закінчення школи мріє вступити до ХДАК для освоєння спеціальності «Соціальна журналістика».
Проблеми	В школі не має підготовчої бази для розвитку навичок копірайтингу тощо
Місце, де шукає вирішення проблеми	Онлайн-курси на різноманітних платформах, вивчення самостійно літератури в онлайн-бібліотеках
Особливості	Має проблеми зі слухом

Таблиця 3.8

Аватар цільової групи №2 проекту «THE OTHER VISION»

[авторська розробка за джерелом 49]

Ім'я	Вадим
Вік	21 рік
Місце проживання	м. Ізюм, Харківської області
Цілі	Хоче в майбутньому стати відомим ведучим на радіо
Проблеми	Не має змоги розвивати свої здібності через відсутність умов для навчання, не може відвідувати платні курси з ораторського мистецтва в м.Ізюм
Місце, де шукає вирішення проблеми	Прослуховує подкасти з ораторського мистецтва , відвідує спеціалізовані сайти з тифлокоментарями для саморозвитку, активно стежить за діяльністю радіоведучих

Таблиця 3.9

Аватар цільової групи №3 проєкту «THE OTHER VISION»

[авторська розробка за джерелом 49]

Ім'я	Олена
Вік	51 рік
Місце проживання	м. Ізюм, Харківської області
Цілі	Хоче працювати майстром з декорування приміщень
Проблеми	Не має змоги через рухову обмеженість (пересуватися без допомоги), відвідувати культурні заходи м. Ізюм та навчатись ремеслу виготовлення декору саморучки
Місце, де шукає вирішення проблеми	Прослуховує відеоролики, відвідує спеціалізовані сайти для саморозвитку, активно стежить за вакансіями та пропозиціями

Таким чином, ми виділили конкретних представників цільової групи проєкту, конкретизували їх проблеми і визначили, що створення програми розвитку – це реальна можливість для людей з інвалідністю втілити власні мрії в реальність. Реалізація проєкту – це дійсний вклад у майбутнє, як дітей з інвалідністю, так і людей старшого віку. Реалізація будь-якого проєкту повинна мати на виході одержання конкретних позитивних змін.

Ключові фактори успіху (далі КФУ) – це ті стратегічні цілі, конкурентоспроможні можливості, результати діяльності, до яких має прагнути будь-яка організація, аби бути конкурентоспроможною та домогтися успіху. Це ті фактори, на які потрібно звертати увагу в першу чергу, бо саме вони визначають успіх або крах діяльності компанії на ринку [6, с.336-341], див. табл. 3.10.

Таблиця 3.10

KPI проєкту «THE OTHER VISION»
[авторська розробка за джерелом 43,13,50]

Напрявленія діяльності	Поточна мета	Бажаний результат
1.Фінанси	Ощадливе використання ресурсів проєкту	Забезпечення постійного попиту на послуги у рамках проєкту Зростання кількості відвідувачів на 10 % щороку
2.Робота з клієнтами	Ріст попиту та зростання задоволеності навчальним процесом відвідувачів закладу культури	Сталий показник постійних клієнтів – 20 ос. Зростання загальної кількості осіб на 3 ос.
3.Управління персоналом	Підвищення продуктивності праці персоналу.	Проведення круглих столів з представниками інших проєктів зі схожою тематикою
4.Якість надання послуг	Важливий матеріал подається у доступній формі.	Відмінний показник постійного відвідування і у 75% учнів у групі
5.Розробка новітніх програм	Навчання людей з інвалідністю за авторською методикою.	Введено 6 новітніх курсів

У проєкті «THE OTHER VISION» головний акцент буде зроблено на роботі з людьми з інвалідністю. Але для цього необхідно правильно організувати роботу персоналу, забезпечити можливість постійного покращення рівня знань, залучення професіоналів до роботи у проєкті. Адже, якщо викладачі, куратори навчального процесу будуть мати практичний досвід, мати набір цікавих кейсів для роботи з людьми з інвалідністю, то наявність постійних клієнтів передбачається майже 100 % з можливістю покращення даного показника.

Для проєкту «THE OTHER VISION» доцільно розробити лінійно-функціональну структуру управління, яка являє собою комбінацію лінійної та функціональної структур. В такій структурі лінійні ланки приймають рішення, а функціональні підрозділи допомагають готувати різні рішення, заходи, плани для прийняття управлінських рішень [22], див. рис. 3.3.

Рис. 3.3. Організаційна структура проекту «THE OTHER VISION»

 - персонал на аутсорсингу співробітники ПМТП «Залізничник».

Представимо функціональні напрями роботи команди проекту у Додатку Г. Після того як визначено основний профіль проектної групи треба зробити поділ проекту на окремі компоненти, тобто провести декомпозицію, див. рис 3.4.

Інклюзивна програма «THE OTHER VISION»			
1.Розробка концепції проекту:	2.Планування проекту:	3.Реалізація проекту:	4.Експлуатація проекту:
1.1.Призначення керівника проекту та формування команди.	2.1.Оцінка та планування ресурсів проекту.	3.1.Реєстрація документів.	4.1.Реєстрація учнів.
	2.2.Формування календарного графіку робіт.	3.2.Підготовка умов.	4.2.Формування навчального графіку.
1.2.Розробка плану реалізації проекту		3.3.Набір персоналу.	4.3.Офіційне відкриття «THE OTHER VISION».
1.3.Розробка обґрунтувань		3.4.Створення програми	

Створення календарного графіку робіт проекту		П		В	К	В,П		К	К	В

Продовження табл. 3.11

Затвердження навчального персоналу	ВВ	В						В	В	В
Розроблення методики навчання		П		ВВ	В		В,К	В	В	В
Ухвалення методичного плану проекту	ВВ	В						В	В	П
Розробка навчального плану проекту	П	П		В	ВВ			В	В	К
Узгодження навчального процесу	ВВ, П	В						В	В	К

*де : **ВВ** –відповідальний виконавець; **В** –виконавець; **П** –прийняття робіт; **К** –консультації.

Для успішної реалізації проекту необхідно розробити чіткий план проекту. Схематично представимо обсяг робіт для реалізації проекту у відповідній послідовності з чітким розмежуванням у часі, тобто у вигляді календарного плану, див. Додаток 3. Дані календарного плану дозволяють виконувати роботи з чітко встановленим графіком, тобто команда наперед знає свої обов'язки і строки їх виконання.

Основа комунікаційної стратегії проекту – позиціонувати себе як заклад, який сфокусований на роботу з людьми з інвалідністю у їх вільний час, наприклад, від навчання.

Для цього необхідно сформувати громадську довіру через друковані рекламні брошури про цінності проекту, через контент-наповнення соціальних мереж та статтями з інтерв'ю у місцевих газетах.

Основні канали комунікації з цільовою аудиторією проекту «ТНЕ

OTHER VISION»: місцеві ЗМІ, друкована реклама, соціальні мережі. Визначимо тактику комунікації та представимо її у вигляді табл.3.11 та охарактеризуємо канали розповсюдження інформації щодо діяльності за проектом, див. табл. 3.12.

Таблиця 3.12

Тактика комунікацій проекту «THE OTHER VISION»

[розробка за джерелом 49]

ЦА	Задача	Інструменти
Люди з інвалідністю	Інформувати про головні цінності та переваги.	Провести ознайомчу зустріч з презентацією проекту.
	Завоювати довіру, клієнтів та їх батьків	Презентація переліків курсів.
Батьки учнів	Переконати щодо актуальності ефективного проведення часу	Презентація ідеї проекту.
Місцева влада	Пояснити актуальність даного закладу для людей з інвалідністю м. Ізюм	Провести розмову з населенням щодо виховання підростаючого покоління: виявити основні проблемні ситуації.

Ми детально розглянули специфіку фінансування та просування проекту. Заключним етапом роботи стала розробка плану популяризації проекту та поширення результатів, обрано комунікаційну стратегію з огляду на цілі та специфіку проекту.

Таблиця 3.13

Характеристики каналів розповсюдження інформації проекту

[розробка за джерелом 52]

Характеристики	Instagram	Міські газети	Міські афіші	Радіостанція «Класное Радио»
Потенціал охопту	Середній	Високий	Високий	Високий
Географічна гнучкість	Висока	Низька	Низька	Середня
Вибірковість аудиторії	Висока	Низька	Середня	Середня
Швидкість акумулювання ЦА	Висока	Середня	Середня	Середня

Фінальним завданням є узагальнення проробленої роботи і результатів проєкту. Подібне фіналізування підводить підсумок всієї проробленої праці від етапу задумки до процесу підготовки запуску проєкту, див. табл. 3.14.

Таблиця 3.14

Очікувані результати проєкту [розробка за джерелом 22]

Результати/Заходи проєкту	Результати		Засоби перевірки
	Показник результатів	Вплив	
Створено унікальний простір для сприяння реалізації культурних прав людей з інвалідністю	Регулярні зустрічі, де люди з інвалідністю навчаються, та формують навички для самостійного розвитку	Підвищується загальне функціонування та осучаснення системи соціокультурної реабілітації в Україні	перевірка чисельності учасників
Підвищено рівень професійної освіченості фахівців	Учасники проєкту покращили та осучаснили свої професійні знання та вміння	Учасники покращили результати соціокультурної реабілітації	Моніторинг звіту і кількості учасників на наступний захід
Збільшено кількість кваліфікованих викладачів для роботи в інклюзивній сфері	Фахівці створили власні програми та розробили методичні підходи	Забезпечення кваліфікованими працівниками в інклюзії у м. Ізюм	Спілкування учасників проєкту
Підвищено рівень залученості дітей з інвалідністю до участі у соціокультурних заходах	Учасники осучаснили свої знання та покращили свої вміння	Реалізується права дітей з інвалідністю на навчання для розвитку власних творчих здібностей	М. Ізюм стає соціально привабливим містом для залучення інвестицій в освітню сферу

Соціокультурна реабілітація особистості – це складний процес її взаємодії з соціальним середовищем, в результаті якого формуються якості людини, як справжнього суб'єкта суспільних відносин.

Також вважаю за доцільне визначити основні заходи з адаптації та з облаштування середовища, застосування належних методів, матеріалів,

обладнання, урахування сенсорних та інших потреб людей з інвалідністю, див. Додаток К.

Зокрема, необхідно використовувати такі види адаптації: пристосування середовища (збільшення інтенсивності освітлення в кімнаті, де є люди з порушеннями зору; зменшення рівня шуму, де знаходиться людина з вадами слуху; створення пандусів та відокремленого блоку в туалетній кімнаті для людини у візку); адаптація матеріалів (наочних та інших матеріалів; використання друкованих текстів з різним розміром шрифтів, картки зі шрифтом Брайля, картки-підказки для осіб з розумовою відсталістю тощо).

Біля вхідних дверей має бути стенд з інформацією, де можна буде дізнатися про місце модифікованих аудиторій, туалетів, кнопки виклику; для людей з вадами зору інформація подається у вигляді макету, рельєфно-графічного плану, карток Брайля.

Задля ефективної реалізації ідеї проекту проронується використати напрям арт-педагогіки й арт-терапії, що є надзвичайно продуктивними способами взаємодії з людьми з інвалідністю, адже вони допомагають налагодити тісний контакт з такими людьми та вибудувати взаємодію у системі «людина – людина». Використання у роботі з людьми з інвалідністю арт-педагогіки та арт-терапії забезпечує більш високу ефективність соціальної, соціокультурної реабілітаційної роботи з людьми з інвалідністю. Що відповідає цілям та завданням проекту «THE OTHER VISION».

Як зазначають фахівці: «Арт-терапія – інтегративна галузь науки, що синтезує наукові знання мистецтва, психології, медицини та обґрунтовує можливість застосування мистецтва та художньої діяльності в корекційній роботі з дітьми, що мають відхилення в розвитку та в активізації потенційних можливостей, пізнавально-інформаційних потреб дітей, молоді, дорослих» [14].

В арт-терапевтичних програмах, які планується розробити в рамках проєкту «THE OTHER VISION» буде передбачено використання музики, мистецтва та інших форм творчої активності людини.

В рамках реалізації проєкту «THE OTHER VISION» будуть використовуватися такі сучасні види арт-терапії:

- ізотерапія (малювання, декоративноприкладне мистецтво);
- бібліотерапія (лікувальне читання);
- музикотерапія (терапія через сприйняття музики).

Для реалізації ідеї проєкту та сприянню реалізації культурних прав людей з інвалідністю, ми плануємо започаткувати наступні курси та програми, див табл.3.15.

Таблиця 3.15.

Курси програми з арт–терапії у рамках проєкту «THE OTHER VISION»

Назва курсу програми	Характеристика	Спрямування
1 Курс «Мистецтво»	Терапевтичний вплив з використанням живопису на емоційний стан людини з інвалідністю, сприяє розвитку творчих здібностей.	Гармонізація емоційного стану людини з інвалідністю, підвищення її самооцінки, пошук шляху до гармонії
2 Курс «Оркестр»	Терапевтичний вплив з використанням музики як здоров'язбережувальної технології	Розвиток емоційно-вольової сфери людини з інвалідністю, її емоційного інтелекту, орієнтація на притаманний кожній людині внутрішній потенціал здоров'я та сили, акцент на природньому прояві думок, почуттів та настроїв у творчості, сприйняття людини такою, як вона є.
3 Курс «Хата-читальня»	Терапевтичний вплив – з використанням читання та підібраних книг сформувати позитивні настрої	Стимулювати у людей з інвалідністю позитивні настрої та погасити негативні настрої; сформування у людини навичок і здатності протистояти неординарним ситуаціям

Таким чином, використання арт- терапії як соціокультурного напрямку реабілітації в рамках реалізації проєкту дозволить :

- забезпечити ефективне емоційне усвідомлення людини з інвалідністю, надасть їй соціально прийнятні, допустимі форми емоцій;

- полегшити процес комунікації людей з інвалідністю, сприятиме подоланню комунікативних бар'єрів і психологічних захистів;
- створити сприятливі умови для розвитку людини з інвалідністю;
- здійснити додатковий вплив на усвідомлення власних почуттів людини з інвалідністю, переживань, емоційних станів;
- підвищити особистісну цінність людини з інвалідністю, буде сприяти формуванню позитивної «Я-концепції» та підвищенню впевненості в собі.

Розробивши основні складові проєкту, тобто використавши проєктний підхід до організації соціокультурної реабілітації шляхом створення інклюзивної програми курсів з арт-терапії ми визначили основні напрями з організації умов соціокультурної реабілітації людей з інвалідністю та розробили практичний інструментарій його застосування, який підкріплений бюджетним та організаційними планами.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

У третьому розділі дипломної роботи розроблена концепція впровадження заходів для соціокультурної реабілітації людей з інвалідністю на засадах проєктного управління, що дало змогу запропонувати дієвий практичний інструментарій організації соціокультурної реабілітації в закладі культури. Розроблено контур реалізації проєктної ідеї з організації соціокультурної реабілітації в закладі культури шляхом розробки інклюзивної курсів та програм з арт-терапії для людей з інвалідністю. Проєкт «THE OTHER VISION» планується реалізувати на базі закладу культури м. Ізюм, Харківської області, Палацу молоді та підлітків «Залізничник». Головною метою проєкту «THE OTHER VISION» є створення соціокультурного простору серед людей з інвалідністю, привертання уваги населення та органів влади до важливих соціальних питань.

Ціллю проєктної ідеї «THE OTHER VISION» є створення умов для соціокультурної реабілітації та організація інклюзивної програми курсів для людей з інвалідністю та надання їм можливостей для саморозвитку та розкриття своїх талантів у вільний час. Цільова група даного соціального проєкту – це люди з інвалідністю. Для цього виділено конкретних представників цільової групи проєкту, конкретизовані їх проблеми і визначено, що створення програми розвитку – це реальна можливість для людей з інвалідністю втілити власні мрії в реальність. Встановлені КФУ проєкту, структура управління, визначено основний профіль проєктної групи та функціональні напрями роботи, створена матриця відповідальності проєкту та його бюджет.

ВИСНОВКИ

Система соціокультурної реабілітації та підтримки життєдіяльності, яка охоплює наразі майже більшу частину населення, є і результатом, і засобом суспільної практики соціокультурної діяльності. У цій сфері зайнята велика кількість професіоналів різних галузей і напрямків. Вони всі прямо або опосередковано беруть участь в реалізації реабілітаційних проєктів і програм, здійсненні численних реабілітаційних та культуро-терапевтичних технологій. Те, як соціум сприймає людей з інвалідністю, впливає на їх доступ до ресурсів та соціокультурних заходів і програм творчого розвитку. Деякі види інвалідності навіть можуть призводити до великих обмежень соціального життя. Тому усвідомлення значного реабілітаційного потенціалу сфери культури призвело до виникнення цілого напрямку в сучасній реабілітаційній роботі з інвалідами, що отримало назву соціокультурна реабілітація. Дане явище досліджувалося в працях таких вчених як Т. Є Єжова [12], Б. Р. Манделя [24], А. Д. Жаркова, Т. В. Семигіної, Н. Є. Гусака, С.О. Трухана [40], О. П. Бутенко, К. П. Коробко [5] та ін.

Обрана тема дипломної роботи є надзвичайно актуальною, адже впровадження умов для соціокультурної реабілітації людей з інвалідністю є дуже важливим завданням сучасного суспільства та діючої влади в країні. Реабілітаційні заходи для людей з обмеженими можливостями спрямовані на максимальне підвищення якості повсякденного життя в типових умовах спільноти, тож реалізація проєкту «THE OTHER VISION» може стати початком нової тенденції у міжособистісних відносинах суспільства.

Для досягнення сформульованої мети у випускній роботі бакалавра були виконані такі завдання:

– виконане дослідження базових принципів, напрямів та функцій СКД, а також функцій та завдань соціокультурних установ дало змогу стверджувати про можливість ефективного використання інструментів СКД для соціокультурної реабілітації людей з інвалідністю, завданням якого є надання

можливості формування особам з інвалідністю як членам суспільства до якого вони належать. Пропонується віднести вказане завдання до напрямку «Екологічний і валеологічний розвиток суспільства й особистості», виконання якого забезпечується відповідно всіма базовими принципами та функціями СКД. Та визначити організаційні умови соціокультурної реабілітації людей з інвалідністю;

– конкретизовані функції менеджера соціокультурної діяльності в реабілітаційному процесі осіб з інвалідністю, що дало змогу розробити професійні компетенції менеджера СКД у реабілітаційному процесі за двома групами. Перша група складена за знаннями та вміннями менеджера СКД у реабілітаційному процесі, а друга визначає спроможність працювати з особами з інвалідністю й управляти самим собою. Такий підхід дав змогу визначити коло обов'язків та необхідні управлінські й особистісні якості менеджера СКД;

– проаналізовані особливості організації процесу реабілітації закладами культури для цього досліджені моделі інвалідності та визначені бар'єри створення організаційних умов соціокультурної реабілітації людей з інвалідністю, що дало змогу запропонувати організаційну модель системи соціальної реабілітації інвалідів та встановити її завдання, конкретизувати складові технології соціокультурної реабілітації та очікувані результати її дії. Досліджена соціокультурна діяльність у різних країнах світу та визначено, що сформований досвід організації соціокультурної діяльності за кордоном, можна розглядати як суттєвий ресурс для розв'язання соціальних проблем суспільства, завдань соціальної роботи та соціальної реабілітації соціально незахищених груп населення.

– досліджена структура системи реабілітації інвалідів, дітей інвалідів в Україні дала змогу встановити логічний взаємозв'язок між сучасними формами соціокультурних реабілітаційних послуг та проблемами, які вирішуються і створити алгоритм організації та проведення заходів соціокультурної реабілітації. У результаті проведеного дослідження

запропоновано розглядати організацію умов соціокультурної реабілітації як процес. Для цього визначені та обґрунтовані сучасні підходи впровадження процесу соціальної реабілітації осіб з обмеженими можливостями. Розкрито значення і зміст даного процесу в сучасних умовах, який необхідно розглядати як процес та як кінцевий результат, а також як діяльність. Визначено загальні напрями впровадження процесу соціальної реабілітації для осіб з інвалідністю, якими є організаторська діяльність, діагностика психічного та особистісного розвитку, розвивальна й корегувальна діяльність, освіта й консультування осіб з інвалідністю, діяльність з охорони здоров'я та соціально-диспетчерська діяльність. Обґрунтовано принципи побудови соціально-реабілітаційної діяльності для осіб з обмеженими можливостями;

– розроблена концепція впровадження заходів із соціокультурної реабілітації людей з інвалідністю на засадах проєктного управління, що дало змогу запропонувати дієвий практичний інструментарій організації соціокультурної реабілітації в закладі культури.

– розроблено контур реалізації проєктної ідеї з організації соціокультурної реабілітації в закладі культури шляхом розробки інклюзивної курсів та програм з арт-терапії для людей з інвалідністю. Проєкт «THE OTHER VISION» планується реалізувати на базі закладу культури м. Ізюм, Харківської області, Палацу молоді та підлітків «Залізничник», далі ПМтП «Залізничник». Головною метою проєкту «THE OTHER VISION» є створення соціокультурного простору серед людей з інвалідністю, привертання уваги населення та органів влади до важливих соціальних питань.

Ціллю проєктної ідеї «THE OTHER VISION» є створення умов для соціокультурної реабілітації шляхом запуску у закладах культури інклюзивних програм творчого розвитку та надання обраній групі населення можливостей для саморозвитку та розкриття своїх талантів у вільний час. За карантинних обмежень проєкт може бути реалізованим в дистанційному

форматі. Цільова група даного соціального проєкту – це люди з інвалідністю, на котру він розрахований, яка саме відображає проблемну групу і саме вони будуть залучені як учасники проєкту. Для цього у кваліфікаційній роботі конкретизовані проблеми цільової групи, встановлені КФУ проєкту, структура управління, визначено основний профіль проєктної групи та функціональні напрями роботи, створена матриця відповідальності проєкту та його бюджет і визначено, що створення програми творчого розвитку – це реальна можливість для людей з інвалідністю втілити власні мрії в реальність та отримати можливість підвищити якість свого соціального життя.

За результатами проєкту планується отримати:

1. унікальний простір для сприяння реалізації культурних прав людей з інвалідністю;
2. підвищити рівень професійної освіченості фахівців;
3. збільшити кількість кваліфікованих викладачів для роботи в інклюзивній сфері;
4. підвищити рівень залученості дітей з інвалідністю до участі у соціокультурних заходах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Безпалько О.В. Соціальне проєктування: навч. посіб. Київ. Ун-т ім. Б. Грінченка, Ін-т психології та соц. Педагогіки, К. : [б. в.], 2016. 227 с. URL: <http://www.twirpx.com/file/1338287/> (дата звернення: 03.05.2021).
2. Безпалько О. В. Організація соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю у територіальній громаді: теоретико-методичні основи: Монографія. 2019. К.:408с.
3. Бісмак О.В. Особливості організації діяльності реабілітаційних закладів в Україні. Освітологічний дискурс, (4(12), 1–12 с. URL: <https://od.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/301> (дата звернення: 03.05.2021).
4. Бойко О. Вплив сучасних соціокультурних тенденцій на сферу дозвілля. Світогляд – Філософія – Релігія : збірник наукових праць. Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2013. Вип. 4. С. 249-259.
5. Бутенко О.П., Коробко К.П. Забезпечення захисту прав дітей та підтримка сімей з дітьми в Україні // Débats scientifiques et orientations prospectives du développement scientifique:collection de papiers scientifiques «ΛΟΓΟΣ» avec des matériaux de la I conférence scientifique et pratique internationale (Vol. 2), Paris, 2021. С.8-12. URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/logos/issue/view/05.02.2021/438> (дата звернення: 03.05.2021).
6. Головач Н. М. Роль цінностей у процесі культурної соціалізації особистості // Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. 2015. № 1. С. 3–7.
7. Воронкин А. В., Баумбах С. О. Социокультурная реабилитация инвалидов // Инновационная наука. 2016. № 12(3). С. 132–133.
8. Всесвітня організація охорони здоров'я та Всесвітній банк // Всесвітній доповідь про інвалідність. 2011. URL:

https://www.who.int/disabilities/world_report/2011/accessible_ru.pdf (дата звернення: 03.05.2021).

9. Гудина Т. В. Организационные условия социокультурной реабилитации инвалидов // Вестник КГУ. 2009. №3. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/organizatsionnye-usloviya-sotsiokulturnoy-reabilitatsii-invalidov> (дата звернення: 09.03.2021).

10. Держкомстат України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 09.03.2021).

11. Дитячий Фонд ООН (ЮНІСЕФ). URL: <http://isp.rehab.org.ua/ukrainian/partneru/dytfond> (дата звернення: 01.05.21).

12. Єжова Т. Є. Соціальна реабілітація дітей-інвалідів. К. : К-ий. Ун-т ім. Б. Грінченка, 2011. 284 с.

13. Єгорченков О. В. Абетка управління проектами . Планування : навч. посіб. / О. В. Єгорченков, Н. Ю. Єгорченкова, Є. Ю. Катаєва. Київ : КНУ ім.Т.Шевченка, 2007. 117с.

14. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / За заг. пед. проф. І.Д.Зверєвої. – Київ: Універсам, 2012. – 536 с.

15. Жарков, А. Д. Технология культурно-досуговой деятельности. Уч.пос.для студентов вузов культуры и искусства М. : Изд-во МГУК, ИПО «Профиздат», 2002. 288 с.

16. Заварова Н. В. Організація діяльності закладів соціальної реабілітації системи освіти України. Вісник Луганського національного університету ім. Т. Шевченка. Педагогічні науки. 2012. № 19, ч. 2. С. 75-81.

17. Закон України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні» ред. Від 31.08.2018.

18. Закон України «Про соціальні послуги» від 19.06.2003 № 966-IV.

19. Іпатов А.В., Ханюклва І.Я. Актуальні питання медико-соціальної експертизи: технологія, сучасна законодавча база // Український вісник медико-соціальної експертизи. 2013. № 1. С. 5-18.

20. Кочубей Н.В. Соціокультурна діяльність: навчальний посібник. Суми: університетська книга, 2015. 122 с.
21. Комплексная реабилитация инвалидов. Учеб. пособие для студ. Высш. Учеб. заведений / Под ред. Т.В. Зозули. М.: «Академия», 2005. 304 с.
22. Крушельницька О. Мельничук Д. Управління персоналом: Навчальний посібник. К.: Кондор, 2005. 304 с.
23. Курс «Проектний менеджмент в культурі». Культура і креативність. URL: <https://www.culturepartnership.eu/ua/publishing/project-management/lecture-17-2> (дата звернення: 03.05.21).
24. Лещук Г.В. Особливості соціокультурної діяльності як фактора соціально-виховного впливу на особистість. Scientific Bulletin of Uzhhorod University. Series: «Pedagogy. Social Work». 2019. No. 1(44). P. 98–101. URL: <https://doi.org/10.24144/2524-0609.2019.44.98-101> (дата звернення: 28.04.2021).
25. Мандель Б.Р. Психология социальной работы. Модульный курс: Учебное пособие. М.: ФЛИНТА, 2014. 302 с.
26. Менеджмент соціокультурної діяльності: стан та перспективи : матеріали III Всеукр. Наук.-практ. Конф. (Луганськ, 12 – 13 трав. 2011р.). Луганськ : Вид-во ЛДІМК, 2011. 183 с.
27. Минаев Э.С. Менеджмент персонала: функции и методы: Учеб. пособие. Моск. Авиаци. Ин-т им. С. Орджоникидзе; М.: Изд-во МАИ, 1999. – 253 с.
28. Міністерство Фінансів України. Міністерство Фінансів України. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/sergii_marchenko_u_zvedenomu_derzhbiudzheti_2021_peredbacheno_blizko_27_mlrn_grn_na_finansuvannia_kulturnogo_rozvitku-2553 (дата звернення: 12.05.2021).
29. Наумчик В.М., Паздников М.О., Ступакевич В.О. Социально-культурная деятельность : словарь .Минск : Адукацыя і выхаванне, 2008. 96 с

30. Ніколаєва В.І. Організаційне забезпечення системи соціальної роботи в Україні: Сучасні реалії. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія : Державне управління. 2019. № 30 (69) С. 131-137.
31. Новикова Г. Н. Сущность, содержание и функции творческой производственной деятельности менеджера учреждений культуры // Вестник Московского государственного университета культуры и искусств. 2013. № 1 (51). С. 137–142.
32. Овсякін А.М., Казарінов Ю.І. Проектна діяльність:метод.посібник. Київ:НАУ, 2015. 28с.
33. Опарин Г.А. Педагогика социально-культурной деятельности в сфере досуга. Научно-методический электронный журнал «Концепт». 2016. Т. 15. С. 1076–1080.
34. Особам з інвалідністю. Мінсоцполітики України. URL: <https://www.msp.gov.ua/timeline/invalidnist.html#:~:text=Станом%20на%2001%20січня%202020,інвалідності%20та%20163,9%20тис.> (дата звернення: 29.04.2021).
35. Офіційний сайт Міжнародного фонду «Відродження» [Електронний ресурс]. URL: <http://cvu.dn.ua/partner/mizhnarodniy-fond-vidrozhennya?language=en> (10.05.2021).
36. Полторак Л. Роль методів арт-терапії у професійній діяльності соціальних працівників. Витоки педагогічної майстерності. 2013. Вип. 11. С. 261-265.
37. Петінова О. Б., Опанасюк В. В. Теорія та історія соціокультурної діяльності: навчальний посібник. Одеса, 2018. 78 с.
38. Прикладні аспекти управління проектами в публічній сфері / за заг.ред. О.В. Кулініча. – Х. : ФОП Іванченко І.С., 2018. 93 с.
39. Про реабілітацію інвалідів в Україні : Закон України від 22.12.2011 р. № 4213-VI.
40. Саранча І. Г. Роль центрів соціальної реабілітації у процесі соціалізації осіб з вадами опорно-рухового апарату. Вісник Кам'янець-Поділ.

Нац. Ун-ту ім. І. Огієнка. Корекц. Педагогіка і психологія. 2011. Вип. 3. С. 167-172.

41. Світлична Т. В. Розвиток інтегрованих соціальних служб як інноваційної моделі надання соціальних послуг населенню. Державне будівництво. 2009. № 1 С. 124-135.

42. Семигіна Т.В., Гусак Н.Є., Трухан С.О. Соціальна підтримка внутрішнього переміщених осіб. Український соціум. 2015. №2 (53). С. 65-72.

43. Социокультурная деятельность. Образование в Екатеринбурге – Образование66.ру. URL: <http://obrazovanie66.ru/spec/sotsialno-kulturnaya-deyatelnost-po-vidam> (дата звернення: 18.05.2021)

44. Соціальне підприємництво: посібник для викладачів курсу/за наук. редакцією к.е.н. А.О Корнецького. К:Фамільна друкарня, 2019.160с.

45. Соціальна робота. Вип. 1. Матеріали російсько-шведського семінару 3 -6 березня 1991 р. М, 1992. 156 с.

46. Соціальне підприємництво. Бізнес-модель. Реєстрація. Оподаткування./ Долуда Л., Назарук В., Кірсанова Ю. Київ,ТОВ «Агентство «Україна», 2017. 92 с.

47. Соціальний захист населення України у 2019 році. Київ : держ. Служба статистики України. 116 с. URL: http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/07/zb_szn_2019.pdf. (дата звернення: 28.04.2021).

48. Спіріна Т. Соціокультурна діяльність, як засіб формування життєвих цінностей молоді у вільний від навчання час. Вісник Прикарпатського університету. Педагогіка. 2005. Вип. 11. С. 138–145.

49. Сучасний стан підготовки соціальних працівників до роботи з дітьми і молоддю з особливими потребами / М. Є. Чайковський, Т. В. Соловей // Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна». 2012. № 5. С. 215-219. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpkhist_2012_5_49 (дата звернення: 05.05.2021).

50. Туев В. В. Социально-культурная деятельность как элемент предметного поля культурологии. Культурология и культурологоведение: концептуальные подходы, образовательная практика: Материалы межрегиональной конференции. Кемерово: КемГАКИ, 2002. С. 32.
51. Щербина-Яковлева О. Ю. Клочко М. О., Щербина А. М. Менеджмент соціокультурної діяльності як напрям наукового та технологічного знання : підручник : у 2 ч. Дидактика, логіка, методологія. Суми: Сумський державний університет, 2019. 249 с.
52. Що таке портрет цільової аудиторії і навіщо він потрібен? Веб-сайт. URL: <https://www.insales.ru/blogs/university/portret-celevoj-auditorii> (дата звернення 03.05.2020).
53. Юрик Н.Є. Самоменеджмент : Курс лекцій. Тернопіль : ТНТУ імені Івана Пулюя, 2015. 89 с.
54. Якущенко Л. М. Актуальні проблеми соціального захисту людей з інвалідністю. Аналітична записка. Серія «Соціальна політика». 2019. № 9. С. 1–11.
55. Ярошенко Н. Н. История и методология теории социально-культурной деятельности: учебник. Москва: МГУКИ, 2007. 360 с.
56. Kolyshkin A.V. Social rehabilitation as an important branch of social integration of individuals with disabilities. Actual problems of the correctional education : Ministry of Education and Science of Ukraine, National Pedagogical Drahomanov University, Kamyanets-Podilsky Ivan Ohyenko National University. Edited by V.M. Synjov, O.V. Havrilov. Edition VI. Issue 2. Kamyanets-Podilsky: Medobory. 2006, 2015. P. 116-127.
57. Sobh, Tarek. Innovations and Advanced Techniques in Computer and Information Sciences and Engineering (англ.). Springer, 2007. P. 176.
58. Special report: EU cultural investments. Home – Publications Office of the EU. URL: <https://op.europa.eu/webpub/eca/special-reports/cultural-investments-08-2020/en/> (дата звернення: 12.05.2021).